

Tempus

544343-TEMPUS-1-2013-
1-LT-TEMPUS-SMHES
Number of the Grant Agreement
2013-4580/001-001

Education for
Leadership,
Intelligence and Talent
Encouraging

**Проект TEMPUS «Освіта для лідерства, інтелігентності та розвитку таланту»
Інститут вищої освіти НАПН України**

А. Ставицький

Роль викладача-лідера у сучасному університеті

Tempus

544343-TEMPUS-1-2013-
1-LT-TEMPUS-SMHES
Number of the Grant Agreement
2013-4580/001-001

Education for
Leadership,
Intelligence and Talent
Encouraging

**Проект TEMPUS «Освіта для лідерства, інтелігентності та розвитку таланту»
Інститут вищої освіти НАПН України**

А. Ставицький

Роль викладача-лідера у сучасному університеті

Навчальний посібник

Київ 2017

УДК 37.091.113:316.77](477)(075.8)
С75

Рекомендовано до друку Вченою радою
Інституту вищої освіти НАПН України
(протокол № 7 від 3 липня 2017 р.)

Рецензенти:

С. Калашнікова, доктор педагогічних наук, професор, Директор Інституту вищої освіти НАПН України;

З. Янішевська, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри фонетики та практики англійської мови Київського національного лінгвістичного університету.

Ставицький А.

С75 Роль викладача-лідера у сучасному університеті : навчальний посібник / А. Ставицький. – К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2016. – 40 с.
ISBN 978-617-7288-90-8

Публікацію здійснено у межах Проекту Програми TEMPUS «Освіта для лідерства, інтелігентності та розвитку таланту» (ELITE – Education for Leadership, Intelligence and Talent Encouraging) – URL: <http://elite-project.eu>

При підготовці даного посібника також використані матеріали Програми розвитку лідерського потенціалу університетів України – URL: <http://www.britishcouncil.org.ua/programmes/education/ukraine-higher-education-leadership-development-programme>

This publication has been funded with support from the European Union. The publication reflects the views only of the authors, and the Union cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

УДК 37.091.113:316.77](477)(075.8)

ISBN 978-617-7288-90-8

© Проект Програми TEMPUS «Освіта для лідерства, інтелігентності та розвитку таланту» (ELITE – Education for Leadership, Intelligence and Talent Encouraging)
© Ставицький А., 2017

Опис модуля

Мета модуля – розвиток лідерського потенціалу викладача університету за допомогою ознайомлення із сучасними тенденціями розвитку вищої освіти та викладання і навчання.

Цільова аудиторія – діючі та майбутні викладачі університетів.

Тематичний план модуля:

- Тема 1. Виклики для сучасного викладання
- Тема 2. Викладання, засноване на дослідженнях
- Тема 3. Підвищення ефективності викладача на засадах лідерства

Результати навчання:

очікується, що після завершення модуля учасник буде:

- *розуміти* тенденції розвитку вищої освіти в Україні та світі;
- *знати* сутність викладання, заснованого на дослідженнях;
- *вміти* використовувати у своїй практиці методи студентоцентрованого викладання;
- постійно *підвищувати* власну ефективність роботи за допомогою використання новітніх методик викладання;
- *поширювати* власний досвід за допомогою інструментів лідерства серед колег.

Структурно-логічна схема модуля

Модуль – роль викладача-лідера у сучасному університеті

Мета модуля – розвиток лідерського потенціалу викладача університету за допомогою ознайомлення із сучасними тенденціями розвитку вищої освіти та викладання і навчання

Цільова аудиторія – діючі та майбутні викладачі університетів

Теми	Результати навчання	Методи навчання в аудиторії	Самостійна робота Методи оцінювання результатів навчання
Тема 1. Виклики для сучасного викладання	<p>Розуміння сутності модернізації вищої освіти у світі</p> <p>Усвідомлення загроз для вищої освіти України на сучасному етапі</p> <p>Вміння ідентифікувати загрози для власного закладу вищої освіти</p>	<p>Лекція-презентація</p> <p>Робота в групах</p> <p>Презентації груп</p>	<p>Робота з рекомендованими джерелами</p> <p>Виконання практичних завдань</p> <p>Підготовка до фінального проекту</p>
Тема 2. Викладання, засноване на дослідженнях	<p>Вміння застосувати викладання, засноване на дослідженнях</p> <p>Розуміння невідворотності змін у вищій освіті України</p>	<p>Лекція-презентація</p> <p>Робота в групах</p> <p>Презентації груп</p>	<p>Робота з рекомендованими джерелами</p> <p>Виконання практичних завдань</p> <p>Підготовка до фінального проекту</p>
Тема 3. Підвищення ефективності викладача на засадах лідерства	<p>Розуміння ролі викладача-лідера для впровадження новітніх технологій навчання</p> <p>Розуміння ролі комунікації в освітньому процесі</p>	<p>Лекція-презентація</p> <p>Робота в групах</p> <p>Презентації груп</p>	<p>Робота з рекомендованими джерелами</p> <p>Виконання практичних завдань</p> <p>Підготовка до фінального проекту</p>

Структура та обсяг	Аудиторна робота	Самостійна робота
Тема 1.	2 год.	3 год.
Тема 2.	2 год.	3 год.
Тема 3.	2 год.	3 год.
Всього – 15 год., 0,5 кредиту	6 год.	9 год.

Вид контролю	Вага, %
Комплексний тест	60
Захист індивідуального проекту (на основі виконання інтегрованого практичного завдання)	40
Всього	100

Тема 1. Виклики для сучасного викладання

Теоретичний матеріал

Забезпечення якості вищої освіти

Відповідно до Лісабонської декларації (2000 р.) університети покликані бути партнерами у творенні найбільш конкурентоспроможної, динамічної, опертої на знання економіки у світі¹. Вони мають допомогти європейському суспільству досягнути стабільності у його економічному зростанні, поліпшити становище з доступністю робочих місць і сприяти вищій соціальній згуртованості.

Важливо	<p>Стратегія розвитку вищої освіти до 2020 року визначає 4 головні цілі, які мають бути реалізовані протягом найближчих років:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ упровадження «освіти впродовж життя» і мобільності; ■ поліпшення якості й ефективності освіти і підготовки; ■ підтримка справедливості, соціальної згуртованості й активного громадянства; ■ посилення креативності, інноваційності, підприємливості на всіх рівнях освіти і підготовки
----------------	---

Це означає, що університети мають чітко розуміти і ставити за мету підвищення якості вищої освіти на всіх її рівнях. Для цього створюються інституціональні передумови, зокрема до 2020 року передбачається²:

- отримання всіма викладачами обов'язкової сертифікованої педагогічної підготовки;
- рішення про працевлаштування і посадові призначення академічного персоналу слід приймати з урахуванням оцінки викладацьких компетентностей;
- запровадження у закладах вищої освіти (далі – ЗВО) системи консультування, менторства і супроводу студентів у навчанні;
- втілення цілісної стратегії інтернаціоналізації, що гарантує можливість академічної та іншої мобільності, відповідність освітніх програм закордонним аналогам, запровадження обов'язкового вивчення англійської та другої іноземної мови, розвитку міжкультурних навичок тощо;
- запровадження у ЗВО крос-, транс- та міждисциплінарних підходів до викладання, навчання та оцінювання, допомагаючи студентам розвивати підприємливий і відкритий для інновацій спосіб мислення;
- упровадження у ЗВО допомоги викладачам у здобутті навиків роботи онлайн та інших форм викладання і навчання, використання всіх можливостей для підвищення якості, які відкриваються завдяки новітнім технологіям;
- сприяння заснуванню Європейської академії викладання і навчання у ЄС.

Важливо	Запровадження у ЗВО крос-, транс- та міждисциплінарних підходів до викладання, навчання та оцінювання вимагає підготовки нового типу викладачів, запровадження новітніх методик викладання
----------------	--

1

Лісабонська стратегія 2000 р. – URL: http://www.consilium.europa.eu/en/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00100-r1.en0.htm

2

EU high level group: train the professors to teach. – URL: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-554_en.htm?locale=en

3

Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG). – К.: ТОВ «ЦС», 2015. – 32 с.

4

Рашкевич Ю. М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти : монографія. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 168 с.

5

Державна служба статистики України. – URL: <http://ukrstat.gov.ua/>

У зв'язку з цим були розроблені Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти³, ключовою метою яких є сприяння спільному розумінню забезпечення якості навчання і викладання усіма стейкхолдерами.

Особлива роль у новій Стратегії розвитку вищої освіти відводиться **студентоцентрованому підходу**. Перехід до студентоцентрованого навчання та викладання є умовою Болонського процесу, тож ЗВО в межах своєї автономії мають запроваджувати цей підхід, у т. ч. у спосіб розроблення відповідних регуляторних документів (наприклад, положення про освітній процес), а також відобразити студентоцентрований підхід до навчання та викладання у стратегії розвитку ЗВО.

Важливо

Студентоцентрований підхід передбачає розроблення освітніх програм, що зосереджуються на результатах навчання, ураховують особливості пріоритетів особи, яка навчається, ґрунтуються на реалістичності запланованого навчального навантаження, яке узгоджується із тривалістю освітньої програми. При цьому саме від студента залежить бажаний зміст, темп, спосіб і місце навчання

Відповідно **має змінитися суть сучасного навчання**. Якщо у стандартній парадигмі викладання наголос часто ставиться на обсязі інформації, то у парадигмі навчання – на ефективності освітнього процесу стосовно того, що студенти знають, і що можуть зробити з новою інформацією. Таким чином, **основою оцінки діяльності викладачів має бути те, що саме вміють і можуть робити випускники**, що буде реально використовуватися у їхній майбутній роботі. Це означає, що необхідно здійснити психологічний перехід від повчального способу передання змісту до наголосу на поліпшенні вивчення й оволодіння матеріалом студентами. Це відображено у зміні з викладацько-центричного до навчально- або студентсько-центричного підходу⁴. Таким чином, ця реформа визначає **зміну** не лише навчальних планів, а й **суті роботи кожного викладача**.

Забезпечення якості освіти – першочергове завдання кожного ЗВО. Воно не може бути досягнуто одномоментно, це має бути неперервний процес, який приведе до формування **нової культури відносин у ЗВО**.

Проблеми гарантування якості освіти в Україні

За останні 25 років незалежності України суттєво змінилася структура підготовки студентів. Якщо раніше значна увага приділялася фундаментальним розробленням і дослідженням, то економічні перетворення 90-х років минулого сторіччя призвели до того, що ставало дедалі більше бажаючих отримати економічну та юридичну освіту. З одного боку, ринкові зміни вимагали фахівців нового рівня, а з іншого – частина абітурієнтів вважала ці науки легшими для вивчення за природничі.

Проте вже через деякий час ситуація значно змінилася, оскільки орієнтація на соціально-гуманітарні науки, нехтування природничими предметами передбачувано призвело до зниження загального рівня якості випускників шкіл. Як результат, боротьба за грошові потоки, намагання відкрити нові спеціальності економічного та юридичного характеру призвели не тільки до збільшення кількості студентів, а й падіння якості освіти.

В умовах, коли **понад 80 % випускників шкіл стають студентами**⁵, іншого годі було очікувати, проте ситуація ускладнюється тим, що випускники шкіл не в змозі опанувати технічний апарат, необхідний для розуміння, наприклад, економічної науки. Зокрема, протягом усіх років після введення ЗНО можемо спостерігати невпинне зниження рівня знань абітурієнтів із математики, яка є основою для справжньої економічної науки.

Таблиця 1

Відсоток осіб віку 25–64, які мають вищу освіту за деякими країнами світу⁶

Країна	Відсоток осіб віку 25–64, які мають вищу освіту	З них			
		Професійна освіта чи короткий цикл вищої освіти	Бакалавр	Магістр	PhD
Австралія	43	11	24	6	1
Австрія	31	15	3	12	1
Бельгія	37	0	21	15	1
Канада	55	26	20	9	*
Чилі	21	7	13	1	*
Чехія	22	0	5	16	1
Данія	37	4	20	11	1
Естонія	38	7	10	20	1
Фінляндія	43	12	15	14	1
Франція	34	15	9	9	1
Німеччина	28	1	15	11	1
Греція	29	2	25	2	1
Угорщина	24	1	13	9	1
Ісландія	39	4	21	12	1
Ірландія	43	13	21	8	1
Ізраїль	49	14	22	11	1
Італія	18	0	4	14	0
Японія	50	21	29	*	*
Корея	45	13	32	*	*
Латвія	32	2	17	11	1
Люксембург	40	7	13	18	2
Мексика	16	0	14	1	0
Нідерланди	35	2	21	12	1
Нова Зеландія	34	4	25	4	1
Норвегія	43	12	19	10	1
Польща	28	0	6	21	1
Португалія	23	*	5	17	1
Словаччина	21	0	3	17	1
Словенія	30	8	6	15	2
Іспанія	35	11	9	14	1
Швеція	40	10	16	12	1
Швейцарія	42	*	20	18	3
Туреччина	18	5	11	2	0
Велика Британія	43	10	22	11	1
США	45	11	22	11	2

* Дані включено до інших стовпчиків

На сьогодні слід констатувати, що **більшість університетів неспроможні гарантувати високу якість** економічної освіти з кількох причин⁷:

1. Неготовність частини абітурієнтів до навчання в університеті через нерозуміння власної потреби у знаннях. Віра в те, що наявність диплома відкриє всі можливості у сучасному житті дає змогу студентам зневажливо ставитися до знань, що пропонуються ЗВО.
2. Неготовність сприймати нові знання через слабку підготовку з математичних і гуманітарних дисциплін. Орієнтація школярів і студентів на відомий стиль навчання «здати й забути» призводить до того, що вони готові продемонструвати мінімальний рівень знань лише після певної підготовки (наприклад, перед ЗНО), але більшість із них неспроможні розв'язати елементарні задачі з реального життя, які зводяться до простих математичних чи інших проблем.

6

The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). – URL: <http://www.oecd.org>

7

Ставицький А. В. Проблеми зміни кадрового потенціалу в університетах України // Вища освіта України. – 2016, № 4 (додаток 1). – С. 78–81.

3. Нездатність студентів застосовувати отримані знання та навички у реальному житті. Жодне навчання чи коротка виробнича практика не навчить людину вирішувати конкретні завдання, якщо вона сама не бачить зв'язку між задачами на заняттях та реальним застосуванням. Не слід думати, що ця проблема створюється низьким рівнем викладачів, переважно студенти навіть не намагаються застосовувати знання на практиці, оскільки зі школи у них вимагалось лише вивчити певні правила чи текст.
4. Відсутність бажання мислити та аналізувати інформацію, обробляти, адаптувати її до відомих фактів чи моделей. На жаль, більшість школярів і студентів звикли до тестового мислення, коли у будь-якій ситуації їм пропонується 4 варіанти відповіді, з яких потрібно вибрати лише одну.
5. Небажання самих університетів боротися за якість освіти. Очевидно, що в сучасних умовах, коли майже всі бажаючі мають змогу навчатися принаймні за контрактною системою, підвищення освітніх стандартів вимагатиме відмови від частини студентів, а отже, й доходів закладу. Більшість університетів фінансово не можуть собі дозволити такі реформи.

Шкільна освіта – основа зниження якості освіти

Загалом в Україні виникло замкнуте коло: абітурієнти хочуть отримати диплом, витративши найменшу кількість зусиль, проте сам диплом нічого не гарантує через низьку якість вищої освіти, а університети не зацікавлені у її підвищенні через брак коштів. Ситуацію не рятує навіть прийняття нового Закону України «Про вищу освіту», який надав значну автономію університетам, оскільки більшість останніх не готові нею користуватися у повному обсязі. Різноманітні реформи системи ЗНО, вступу до університетів не змінюють загальної картини, оскільки не викорінюється основна проблема: **школярі не готові вчитися за старими схемами у сучасній економіці.**

Важливо

Очевидно, що шкільна освіта вимагає тотального перезавантаження, що дасть змогу формувати зовсім нову людину: відповідальну за свої вчинки, бажання, мрії. Це означає, що заучування текстів, спеціальних тем, формування завдань з єдиною правильною відповіддю **мають суттєво поступатися завданням нового рівня:** індивідуальному мисленню, розумінню того, що у одного завдання може виявитися кілька правильних відповідей, пошуковій роботі

Небезпідставно провідні країни світу вже кілька десятиріч передусім реформують саме шкільну освіту, оскільки від якості її випускників суттєво залежить те, як працюватимуть університети, наскільки зацікавленими будуть студенти та абітурієнти. Особлива увага має приділятися тому, як школяр отримує нову інформацію. Якщо раніше з отриманими знаннями можна було активно працювати 30–50 років, то нині вони змінюються та оновлюються ледь не щорічно, а в деяких галузях навіть швидше. Це означає, що сучасна людина повинна сама отримувати необхідну інформацію та розбиратися в ній. Якщо ще 20–40 років тому потрібні були знаючі фахівці, то сьогодні вимагає мислячих спеціалістів, які готові знаходити вихід у будь-яких ситуаціях. Із перших класів школи необхідно формувати навички пошуку інформації та її обробки. Особливо важливо це робити в економічних предметах, де кожне нове рішення приводить до формування абсолютно нової економічної ситуації, яку неможливо буде відтворити ще раз. Розвиток економіки вимагає того, що навіть для розуміння процесів, що відбуваються у світі, необхідно проводити власне дослідження. Тільки у таких умовах можна буде говорити про формування нового типу абітурієнта, про конкуренцію за нього з боку університетів, про боротьбу за підвищення якості навчання. Тільки тоді існуюче в Україні зачароване коло, що призводить до зниження якості освіти, почне рух у зворотному напрямі: новий абітурієнт ставитиме за мету власний та суспільний добробут, для чого він буде змушений вибрати заклад освіти, що гарантуватиме високу якість освіти, яку він зможе застосувати на високооплачуваній роботі, університети почнуть конкурувати за право надання такої освіти, що приведе до підвищення освітніх стандартів.

Проте важливою залишається і роль університетів. Якщо їхня стратегія розвитку не передбачатиме значного підвищення якості освіти, конкуренції між студентами, то вже через 10–20 років більшість абітурієнтів отримуватимуть освіту не у вітчизняних ЗВО. Підвищення мобільності населення, можливість отримання дистанційної освіти у провідних світових закладах, небажання роботодавців визнавати дипломи частини університетів, стануть значною перешкодою для виживання навчальних закладів.

Важливо

Якщо стратегія розвитку університетів не передбачатиме значного підвищення якості освіти, конкуренції між студентами, то вже через 10–20 років більшість абітурієнтів отримуватимуть освіту не у вітчизняних закладах освіти

Неготовність університетів до підвищення якості освіти

Навіть усвідомлюючи проблему зростання конкуренції, маючи можливості для її розв'язання, вітчизняні університети далеко не завжди готові зробити рішучі кроки зі зміни власної стратегії розвитку.

Можна виділити кілька складових, які заважають розробленню та рішучому впровадженню нової форми роботи:

- **Фінансова залежність університетів.** Незважаючи на надану Законом України «Про вищу освіту»⁸ автономію, інші підзаконні акти, що вступають у суперечність із Законом, продовжують діяти. Унаслідок цього керівники закладів, по-перше, не ризикують приймати рішення, до яких можуть бути претензії перевіряючих органів, а по-друге, лише косметичними змінами намагаються зберегти принаймні фінансовий статус-кво.
- **Нерозвинутість і складність реалізації проектів із монетизації власних досліджень та надання освітніх послуг.** Якщо за кордоном університети мають можливість залучати від 25 до 60 % від річних витрат за рахунок комерційної діяльності, то вітчизняні університети не можуть розглядати реалізацію своїх проектів як важливу складову наповнення загального бюджету.
- **Кадрова незабезпеченість університетів.** Звісно, що досить високі, але часто формальні вимоги до акредитації та ліцензування ЗВО призводять до того, що склад їх працівників характеризується, зазвичай, достатньо високими регаліями. Деякий час у минулому сторіччі така практика мала позитивний ефект для стимулювання роботи викладачів і науковців, проте вона призвела до формування так званого природного лідерства, за якого керівниками ставали найбільш титуловані вчені. Елементарна боротьба за владу вимагала, щоб інші члени колективу не отримували більших регалій, а тому така система призводила до явних проблем з демократією в закладі освіти. Від більш-менш загрозованих конкурентів на високих посадах позбавлялися, що призвело до появи в університетах жорсткої ієрархії, яку дуже важко змінити. Свою роль відіграли і проблеми вищої освіти 1990–2000 років, коли система позбавлялася від зацікавлених у високій якості освіти на користь тих, хто гарантував прийнятний фінансовий результат діяльності ЗВО. Як наслідок, у системі вищої освіти можна виявити достатньо функціональний бюрократичний апарат, який повністю зав'язаний на головну особу ЗВО, проте серед найближчих підлеглих зазвичай є прекрасні виконавці волі головної особи, а не лідери, які здатні повести за собою.

У результаті бачимо, що наданою автономією важко скористатися через те, що керівництво ЗВО з різних причин не має підстав для змін, а ланки підлеглих не вміють бути лідерами змін. Така ситуація, звичайно, не влаштовує багатьох, але через жорстку ієрархію вони не хочуть або не можуть боротися з усією системою. Такі люди використовують власні сили для реалізації власних проектів своїми силами. Фактично абсолютна більшість різноманітних проектів, що здійснюються під егідою університетів разом із закордонними організаціями, грантодавцями, науковими установами тощо, зобов'язані своїм існуванням та завершенням не стільки університетськими інституціям, скільки окремим групам людей, які об'єднані спіль-

8

Закон України «Про вищу освіту» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37–38, ст. 2004.

9

Ставицький А. В. Проблеми зміни кадрового потенціалу в університетах України // Вища освіта України. – 2016, № 4 (додаток 1). – С. 78–81.

10

Закон України «Про вищу освіту» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37–38, ст. 2004.

11

Ставицький А. В. Оцінка ефективності діяльності викладача // Вища освіта України. – 2017, № 2 (додаток 1). – С. 43–46.

ною ідеєю. Можна з упевненістю говорити, що у кожному університеті є своя група активних фахівців, які щорічно генерують ідеї, подають заявки на різні конкурси, виграють гранти, що загалом далеко не завжди має позитивний ефект для всього ЗВО. Частково наведена проблема пов'язана з тим, що в умовах жорсткої ієрархії немає сенсу активно поширювати інформацію, а це призводить до проблем у комунікації серед працівників одного ЗВО, складності створити гарну команду серед професіоналів, а не гарних знайомих. Таким чином, бачимо, що значна складність **реформування вищої освіти полягає не тільки у тих чи інших нормативних актах, а у трансформації людського потенціалу, виявленні неформальних лідерів, наданні їм можливостей для впровадження проектів, що мають приводити до підвищення конкурентної переваги ЗВО⁹.**

Важливо

Основна складність реформування вищої освіти полягає не тільки у тих чи інших нормативних актах, а у трансформації людського потенціалу, виявленні неформальних лідерів, наданні їм можливостей для впровадження проектів, що мають приводити до підвищення конкурентної переваги закладів освіти

При цьому залишається невирішеною проблема жорсткої ієрархії та реальної потреби у змінах самого ЗВО, що, як ми показали вище, спричинене економічними та інституційними причинами. На жаль, зміна системи управління можлива лише при розумінні університетами, що вони мають стати конкуруючими суб'єктами у глобальній економіці, що вони рано чи пізно пройдуть той шлях, який пройшли фірми та корпорації: від жорсткої ієрархії управління до максимально гнучкого керівництва, яке якнайефективніше використовує людський потенціал.

Загрози зниження якості освіти в Україні

Нова редакція Закону України «Про вищу освіту»¹⁰ поставила **за мету підвищення якості вищої освіти** в нашій країні. Всі перетворення та реформи мають проводитися з огляду на те, як саме вони впливають на підвищення якості університетської освіти, її адекватності сучасним вимогам ринку праці. Очевидно, що в таких умовах украї важливу роль мають відігравати викладачі, адже саме від їхнього потенціалу, врахування сучасних тенденцій розвитку вищої освіти, фахової області, вміння мотивувати студентів залежить розвиток майбутніх спеціалістів.

Серед освітян вже давно підмічено, що блискучі науковці далеко не завжди можуть бути гарними викладачами, проте у вітчизняних університетах оцінка діяльності викладача досі здійснюється досить формально, причому вона слабко прив'язана до результатів саме викладацької діяльності. Зазвичай береться до уваги кількість наукових публікацій, участь у конференціях, громадській роботі тощо. Водночас безпосередня діяльність викладача щодо проведення аудиторних занять, консультацій, створення сприятливих умов для навчання не має зазвичай конкретного вираження при оцінці його роботи, що, своєю чергою, суттєво знижує мотивацію науково-педагогічного персоналу, а отже, і якість навчання.

Як свідчить європейський досвід, довгий час така ситуація тривати не може¹¹. Через відкритість кордонів, достатньо високу мобільність населення (а особливо студентів) університети, що не забезпечують адекватної підготовки, втрачають абітурієнтів. Нині значна частина абітурієнтів вже сама зацікавлена в отриманні такої освіти, яка зможе приносити реальні доходи в майбутньому, а тому вони обирають або закордонні заклади, або найкращі, на їхню думку, в нашій країні. Цьому також сприяє розпочата робота з надання грантів на мобільність за допомогою численних благодійних європейських чи приватних організацій. З одного боку, держава має отримати у недалекому майбутньому більш підготовлених спеціалістів, готових до конкурентної боротьби, до вимог сучасних ринків. Проте з іншого – університетам стає дедалі важче підтримувати свій імідж. Зменшення кількості студентів призводить до проблем із бюджетуванням, відтік найсильніших студентів сприяє зниженню загального рівня студентів, що продовжують навчання.

Звичайно, вітчизняні університети змушені реагувати на цей виклик. Найпростішим рішенням є впровадження подвійних дипломів із закордонними закладами, що дає змогу реалізувати право студента на академічну мобільність, проте залишає його у своїх рядах. Незважаючи на популярність цієї процедури, слід зазначити, що вона суттєво обмежує вибір закладу для навчання студентів, адже він може обирати лише з кількох, з якими домовився основний вітчизняний університет. Крім цього університети стикаються з численними проблемами, серед яких найбільш важливими є такі:

- фінансування навчання¹²;
- складність визнання спільних ступенів;
- забезпечення і контроль якості або різні вимоги до якості в університетах-партнерах;
- ефективність спільного управління програмою;
- синхронізація руху студентів в університетах різних країн, оскільки на сьогодні спостерігається одностороння мобільність студентів.

У рамках ринкової економіки стає зрозумілим, що таке рішення можна розглядати лише як тимчасове, що буде ефективним лише протягом 3–5 років, доки студенти не захочуть більш широкої академічної мобільності, більшого вибору закладів освіти. Очевидно, що існує у студентів бажання різноманітних магістерських програм неможливо реалізувати в рамках програм подвійних дипломів через складність погодження відповідних дисциплін між різними університетами. До того ж, більшість університетів має можливість пропонувати вельми великий перелік курсів, що не вимагатиме від студента залишатися у вітчизняному закладі. Тому досить швидко більшість студентів буде орієнтована на вибір магістерських програм за кордоном.

Важливо

Поступово приходять розуміння, що освіта для окремого індивіда – це інвестиція, яку він має окупити упродовж власного життя

Також стає зрозумілим, що відтік студентів негативно впливатиме на освітні можливості закладу, призводити до падіння якості його бакалаврських програм. Якщо це стане реальністю, то через 10–15 років українські університети взагалі залишаться без абітурієнтів.

Дійсно, **поступово приходять розуміння, що освіта для окремого індивіда – це інвестиція, яку він має окупити упродовж власного життя**. Навіщо витратити кошти, кілька років на здобуття освіти, якщо на ринку праці отримуватимеш стільки ж, скільки однолітки без вищої освіти? Нове покоління дедалі краще починає розуміти, що їхні ресурси обмежені, а тому використовувати їх треба з розумом. Це означає, що випускники шкіл будуть готові навіть брати кредити, щоб оплатити своє навчання, яке буде для них приносити відповідний дохід у майбутньому. Величезна ліквідність на європейських ринках, низькі позичкові ставки, які вже через 5–10 років будуть спостерігатися в Україні, зроблять отримання кредитів дуже простою справою. Абітурієнти обиратимуть саме ту освіту, що надасть їм максимальні конкурентні переваги порівняно з іншими однолітками.

У таких умовах університети, які не зможуть модифікувати свою освіту, не запропонують адекватну якість цієї освіти, не просто програватимуть у конкурентній боротьбі, вони майже одночасно залишаться без студентів. Таким чином, стає дуже важливим, чи встигнуть наші вітчизняні ЗВО упродовж найближчих років за умови обмежених фінансових можливостей, часткової неготовності до академічної автономії, практичної відсутності фінансової автономії здійснити революційні кроки з підвищення якості освіти. Потрібно підкреслити, що це не є черговим завданням університетів, яке варто виконувати по можливості. На жаль, це вже питання просто їх виживання.

Важливо

В Україні до цього часу немає Стратегії розвитку вищої освіти – певного цілісного документа, який дав би відповідь, що буде з університетами, які не адаптуються до нових умов. Через це та певну інертність нашого суспільства більшість закладів не готові діяти прямо зараз

12

Як показує практика, після 3–5 років попит на дану програму суттєво падає, що робить її нерентабельною

Практичні завдання

«SWOT-аналіз розвитку університету»

1. Визначити та обговорити сильні сторони Вашого університету, його слабкі сторони, можливості для підвищення якості освіти та відповідні загрози.

Шаблон для виконання

Сильні сторони	Слабкі сторони
Можливості	Загрози

«Самостійна робота студентів»

1. У сучасному світі навчальну інформацію знайти досить легко, проте більшість викладачів читають лекції, намагаючись включити до них весь можливий матеріал. Поміркуйте, який відсоток Вашого курсу можна було б винести на самостійне опрацювання без втрати результатів навчання студентів.

Шаблон для виконання

Назва курсу	Тема, яку можна винести на самостійне опрацювання	Результати навчання за темою	Загрози для засвоєння результатів навчання	Відсоток курсу, що охоплюється темою
Всього				

«Економічна ефективність навчання»

1. Навчання та отримання освіти мають бути інвестиційним ресурсом. Кожен студент, який розглядає можливість отримання вищої освіти має обрахувати, наскільки вигідною стане ця інвестиція. Розглянемо ситуацію, в якій абітурієнт розмірковує, чи здобувати йому рівень бакалавра за контрактом. З одного боку, йому доведеться витратити 4 роки для навчання, які коштуватимуть йому щорічної оплати в розмірі А гр. од. З іншого, маючи вищу освіту, він зможе влаштуватися на роботу, яка даватиме йому В % надбавки до середньоринкового рівня заробітної плати.
2. Ураховуючи, що за нормативами в університеті на одного викладача приходиться близько 12 студентів, підрахуйте для параметрів Вашого регіону (задані А та В) очікувану заробітну плату викладача університету. Чи буде окупною інвестиція в освіту? Абітурієнти якого типу висуватимуть попит на вищу освіту?

Шаблон для виконання

Вхідний параметр А	
Вхідний параметр В	
Вигоди студента	
Витрати студента	
Чиста вартість інвестиції без урахування інфляції	

Список рекомендованих джерел

1. Вища освіта України: стан та проблеми / Уклад. : І. Б. Жилияєв, В. В. Ковтунець, М. В. Сьомкін. – К., 2015. – 96 с.
2. Закон України «Про вищу освіту» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37–38, ст. 2004.
3. Лісабонська стратегія 2000 р. – URL: http://www.consilium.europa.eu/en/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00100-r1.en0.htm
4. Моніторинг інтеграції української системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження : аналітичний звіт / за заг. ред. Т. В. Фінікова, О. І. Шарова – К. : Таксон, 2014. – 144 с.
5. *Рашкевич Ю. М.* Болонський процес та нова парадигма вищої освіти : монографія. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 168 с.
6. *Рябченко В. І.* Вища школа України в загальноцивілізаційному контексті : соціально-філософський аналіз з позицій світоглядно-компетентнісного підходу. – К. : Фітосоціоцентр, 2015. – 674 с. – URL: http://ihed.org.ua/images/biblioteka/monogr_Visha_shkola_UA_v_zagaln-civilizac_konteksti_Ryabchenko_2015_674s.pdf

Тема 2. Викладання, засноване на дослідженнях

13

Academic Ranking of World Universities 2016. – URL: <http://www.shanghai ranking.com/ARWU2016.html>

Теоретичний матеріал

Модернізація викладання та навчання

Останніми роками можна спостерігати значне збільшення кількості студентів, що хочуть отримати якісну вищу освіту. Глобалізація дала змогу фактично вільно обирати ЗВО, що суттєво посилило конкуренцію між ними. Якщо раніше така конкуренція здійснювалася на національному рівні, то нині слід говорити про боротьбу за студента вже на міжнародному рівні. Для порівняння якості навчання в різних університетах складаються міжнародні рейтинги, найбільш відомими з яких є «Шанхайський» і «Таймс». У цих рейтингах використовується інформація про кількість студентів загалом, кількість професорів, доцентів, якість і кількість наукових досліджень, залучення іноземних студентів до навчання тощо. З-поміж іншого, вони оцінюють отримані студентами навички та можливість їх застосування у практичній діяльності.

Таблиця 2

ТОП-30 академічного рейтингу університетів світу 2016 року¹³

Позиція у рейтингу	Університет	Країна	Загальна оцінка
1	Harvard University		100.0
2	Stanford University		74.7
3	University of California, Berkeley		70.1
4	University of Cambridge		69.6
5	Massachusetts Institute of Technology (MIT)		69.2
6	Princeton University		62.0
7	University of Oxford		58.9
8	California Institute of Technology		57.8
9	Columbia University		56.7
10	University of Chicago		54.2
11	Yale University		52.8
12	University of California, Los Angeles		51.5
13	Cornell University		49.0
14	University of California, San Diego		47.8
15	University of Washington		47.3
16	Johns Hopkins University		46.0
17	University College London		45.3
18	University of Pennsylvania		44.5

Продовження табл. 2

Позиція у рейтингу	Університет	Країна	Загальна оцінка
19	Swiss Federal Institute of Technology Zurich		43.8
20	The University of Tokyo		42.2
21	University of California, San Francisco		41.9
22	The Imperial College of Science, Technology and Medicine		41.6
23	University of Michigan-Ann Arbor		40.8
23	Washington University in St. Louis		40.8
25	Duke University		40.4
26	North-western University		40.0
27	University of Toronto		39.4
28	University of Wisconsin–Madison		39.2
29	New York University		38.0
30	University of Copenhagen		37.7

Як свідчить досвід, постійні зміни робочого середовища, залучення нових технологій і необхідність вирішення нових проблем вимагають формування абсолютно нового типу спеціаліста, який підготовлений до вирішення незрозумілих, неструктурованих завдань. Очевидно, що старі методи навчання, які передусім орієнтовані на передачу відомих знань і вирішення типових завдань, неспроможні повною мірою задовольнити сучасного студента. Саме з цієї причини більшість провідних університетів світу намагаються застосовувати нові підходи до освіти.

Ще на початку XIX сторіччя В. Гумбольдт¹⁴ зазначав, що **університети мають ставитися до навчання як до не до кінця вивченого явища, а тому постійно проводити дослідження для підвищення його якості**. До цього часу ця думка залишається актуальною. Необхідно постійно удосконалювати методи навчання, які спроможні адекватно готувати спеціалістів високого рівня. Це викликає необхідність перебудови освітніх програм, які будуть міждисциплінарними, розширять навички студентів у дослідницькій роботі, підтримуватимуть зв'язок між університетською освітою та реальною роботою.

Як зазначає Б. Раммель¹⁵, навчальні плани мають включати постановку «правильних» питань у «правильній» формі, проведення експериментів, оцінку інформації. Тобто **сама постановка наукового питання має спонукати студента провести комплексне дослідження, якому буде присвячена його діяльність під час навчання**. Якщо студент зацікавлений у такому дослідженні, то він братиме активну участь в освітньому процесі, знаходитиме необхідні інструменти для вирішення відповідних проблем¹⁶.

Водночас слід зазначати, що більшість університетів не можуть залучити до викладання відомих науковців, що, звісно, знижує ефективність студентських робіт¹⁷.

На думку шведських вчених¹⁸, основна увага має приділятися зміні ролі викладача: якщо раніше викладач розглядався як людина з досвідом наукових досліджень, то зараз необхідно, щоб викладач проводив дослідження, залучаючи до них студентів. Водночас суттєвою проблемою залишається той факт, що близько двох третин викладачів ЗВО Швеції не мають взагалі або мають незначний дослідницький досвід, лише близько 5 % навчальних годин проводиться відомими дослідниками-вченими.

14

Elton, L. Scholarship and the research and teaching nexus // Reshaping the university: new relationships between research, scholarship and teaching. Maidenhead: McGraw-Hill/Open University Press, 2005. – P. 108–118.

15

Rammell, B. Innovations: exploring research-based learning // Conference at University of Warwick, 25 October 2006. – URL: www.dfes.gov.uk/speeches/media/documents/Rammell_speech_warwickrbl_25.10.06_internet.doc

16

A vision for Birmingham learning. – University of Birmingham, 2007. – URL: www.as.bham.ac.uk/study/assess/documents/landtstrat5dec-07sectanew.pdf

17

Boyer Commission on Educating Undergraduates in the Research University. Reinventing undergraduate education: three years after the Boyer Report. Stony Brook: 2003. – State University of New York at Stony Brook. – URL: www.sunysb.edu/pres/pdfs/0210066-Boyer%20Report%20Final.pdf

18

Skytt, E. Research Based Education in Sweden. – URL: http://budapest2012.bolognaexperts.net/sites/default/files/budapest_eva_skytt.pdf

19

Bengoetxea, E. EIT's Higher Education approach for entrepreneurship and innovation. – URL: http://budapest2012.bolognaexperts.net/sites/default/files/2012_11_06_bologna_experts_eb.v2_0.pdf

Представники Європейського інституту технології обґрунтовують¹⁹, що сучасна Європа потребує висококомпетентних і підприємливих випускників, а тому важливо впроваджувати інноваційний підхід у вищу освіту через розроблення нових європейських магістерських, докторських і постдокторських програм, поєднуючи науково-дослідницький прогрес із розвитком підприємництва і творчих компетентностей.

Розвиток процесу навчання

Процес навчання є досить складним явищем, яке важко підігнати під певні рамки. Проте можна виділити кілька етапів розвитку цього процесу. Досить давно знання передавалися від учителя до учня безпосередньо, а отримання інформації з інших джерел не віталось. Поступово виникала потреба у більшій кількості підготовлених кадрів, що вимагало створення цілих класів з однаковою за формою підготовкою. Це привело до розвитку наукової літератури, що дало можливість розглядати різні підходи до розуміння тих чи інших явищ, сприяло розвитку наукових течій. Роль наставників підвищилася до проведення наукових консультацій, підтримки дослідницьких дискусій.

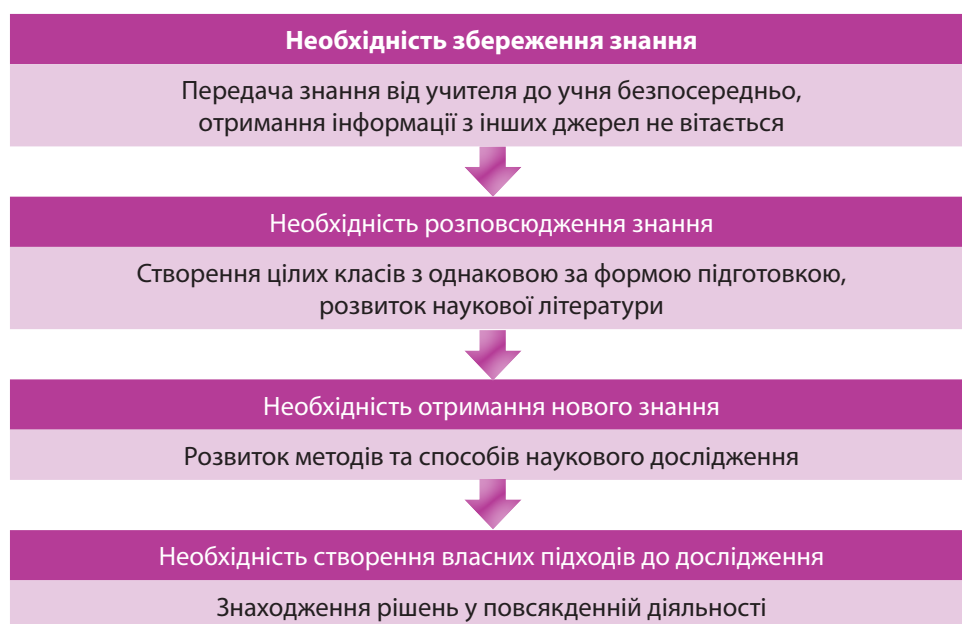

Рис. 1. Етапи розвитку процесу навчання

Очевидно, що завдання наставників стали зовсім іншими, а їх підготовка мала суттєво зрости. Однак, жодна людина не може знати всього, а тому проведення таких дискусій вимагало не стільки знання предмета, скільки того, як його можна досліджувати. Таким чином, поступово акцент зміщувався від наукових дискусій про стан предмета чи явища до методів і способів його дослідження. Студенти мали самостійно використовувати методи досліджень для отримання нових знань.

Суттєвий розвиток наукових досліджень засвідчив правильність вибраного шляху. Однак із причини автоматизації процесів дослідження, значного спрощення застосування таких методів кількість отриманих результатів зростала у геометричній прогресії. Фактично це призвело до того, що на сьогодні досліднику вже замало використовувати відомі способи аналізу, йому необхідно створювати нові власні підходи.

Проблема ускладнюється тим, що через значне прискорення наукових досліджень і впровадження нових технологій неможливо чекати, поки певна проблема буде розв'язана вченими. Дуже часто постає необхідність у знаходженні рішень у повсякденній діяльності. Таким чином, сучасна людина має зайняти певну нішу, у якій слід усвідомлювати нову проблему та оперативно шукати її розв'язання. При цьому частина відомих методів досліджень уже не є релевантними через наявність зовсім

нової технології. З цього випливає беззаперечний висновок: **сучасна людина має вміти проводити певну частину досліджень самостійно, вона має бути готовою до розв'язання нових нестандартних завдань, які під час її навчання просто не існували.** У зв'язку з цим для неї найважливішою має стати не інформація про певні знання, які можуть застаріти ще до закінчення навчання, а про методи проведення досліджень та розв'язання нестандартних завдань у майбутньому. Людині необхідно оволодіти навичками проведення досліджень.

Таким чином, **акцент навчання має зміститися з передачі відомої інформації на процес проведення досліджень.** Еволюцію поглядів на процес навчання можна побачити у табл. 3. Очевидно, що за час розвитку науки акцент у формі навчання поступово зміщується з нижнього лівого кута до правого верхнього, ще дає змогу розвивати дедалі більш затребувані навички.

Усі чотири варіанти навчання можуть зустрічатися на практиці, кожен із них має свої переваги та недоліки. На сьогодні день абсолютна більшість навчальних методик відповідає нижній частині таблиці. Це означає, що студенти змогли б отримати нові переваги, якби вони перейшли до верхньої частини таблиці. Звичайно, це означає, що не слід орієнтуватися виключно на якусь частину методик, оптимально їх треба комбінувати, але розставити нові акценти у навчальному процесі однозначно варто²¹.

Крім цього, має бути зацікавленість студентів не тільки в отриманні певних знань, а й у їх застосуванні у практичній діяльності. Іншими словами, для виховання нового типу спеціалістів украй необхідна активна позиція самих студентів.

Така ситуація вимагає всебічного обговорення стосовно залучення студентів до дослідницької роботи під час навчання з основним акцентом уже на бакалаврських освітніх програмах. Головна дискусія має відбуватися щодо механізмів і можливостей включення дослідницької роботи до навчальних планів.

Перехід до нової методики схематично можна представити у табл. 4.

20

Healey M. Developing undergraduate research and inquiry. – The Higher Education Academy: June, 2009. – URL: http://www.heacademy.ac.uk/assets/documents/resources/publications/DevelopingUndergraduate_Final.pdf

21

Healey, M. Linking research and teaching exploring disciplinary spaces and the role of inquiry-based learning // Reshaping the university: new relationships between research, scholarship and teaching. Maidenhead: McGraw-Hill/Open University Press, 2003. – P. 30–42.

Таблиця 3

Різні форми навчання²⁰

Студенти є учасниками			
Акцент на змісті досліджень	На основі наукових консультацій Залучення до дослідницьких дискусій	На основі досліджень Проведення досліджень і розслідувань	Акцент на процесі дослідження та проблемах
	На основі наукового керівництва Вивчення поточних досліджень у цій дисципліні	На основі орієнтації на дослідження Розвиток навичок і техніки дослідження та розслідування	
Студенти є слухачами			

Таблиця 4

Перехід до нової методики

Сьогодні	Завтра
Значна частина навчальної роботи орієнтована на наявність певної проблеми або завдання	Наявність реального академічного дослідження, у якому можуть брати участь студенти
Створюються невеликі групи від 3 до 15 студентів, яким надаються різні ролі. Кожна група обговорює поставлену викладачем проблему, визначає навчальні цілі, індивідуальні завдання, вирішує проблему на основі отриманих раніше знань. Група може використовувати ознайомлення з певною літературою, обмін інформацією між членами групи	Студенти опановують теорію дослідження за допомогою лекцій та активного вивчення наукових статей, а потім проводять дослідження на основі спеціально розроблених викладачами дослідницьких питань, розв'язання яких передбачає використання різних методів, які зазвичай притаманні одночасно різним дисциплінам
Студентам ставляться короткотермінові наукові завдання	Студентам ставляться довготермінові наукові завдання
У процесі розв'язання відтворюється відоме знання	У процесі розв'язання створюється нове знання
Симуляція процесу наукового дослідження	Процес наукового дослідження

Важливо

Якщо під час проблемно-орієнтованого навчання відбувається симуляція процесу наукового дослідження, то під час навчання, заснованого на дослідженні, відбувається безпосередньо процес наукового дослідження

Найліпші практики впровадження навчання, заснованого на дослідженнях

Розглянемо питання розвитку стратегії залучення студентів до дослідницької роботи в університетах, для чого проаналізуємо найцікавіші приклади від провідних ЗВО. Зазначимо, що найбільш ефективним шляхом стимулювання у студентів навичок дослідницької роботи та допитливості є розширення зв'язку між викладанням і заснованому на відповідній дисципліні дослідженні. Приклади застосування можливих досліджень для різних дисциплін у Європі, Північній Америці та Австралії свідчать, що **в більшості випадків можна досягти впровадження нової методики навчання за допомогою дослідницько-активного навчального плану**, що вимагає суттєвого перегляду освітніх програм в університетах.

У Шотландії був прийнятий національний проект так званих розширених тем, згідно з яким було зазначено, що у суспільстві знань кожен має стати певною мірою дослідником. Уміння студентів проводити успішні дослідження мають важливе значення для економічного та соціального розвитку країни, підвищують шанси на отримання гідної роботи, залучення студентів до активної громадської позиції.

Наприклад, в університеті м. Глазго (за обома рейтингами «Таймс» і «Шанхайський» входить до групи 200 найкращих університетів світу) розроблені спеціальні наукові теми, які сприяють розширенню студентського досвіду шляхом саморозвитку. Такі теми заохочують студентів і викладачів поширювати найкращий досвід, і разом генерувати ідеї та моделі для інновацій у навчанні та викладанні. Очевидно, що теми мають міждисциплінарний характер і постійно оновлюються. Цей підхід дав змогу структурувати навчальні плани, розвиваючи як вертикальні, так і горизонтальні зв'язки між дисциплінами, формувати розуміння у студентів, як саме пов'язані дослідження та викладання. Нова освітня програма спрямована на розвиток успішного студента, відповідального громадянина, який може давати аргументовані оцінки, застосовує критичне мислення в новому контексті.

У Нідерландах реалізований проект, у якому близько 20 % найкращих студентів Маастрихтського університету (топ-закладу за рейтингами «Таймс» і «Шанхайський») на бакалавраті залучалися до дослідницьких проектів закладу замість двох вибіркового курсів. Для цього в університеті вирішено перейти від навчання, заснованого на проблемі, до навчання, заснованого на дослідженні. Відповідно замість симуляції процесу наукового дослідження стали проводити реальне наукове дослідження, замість коротких циклів дослідження стали застосовувати проведення повного тривалого наукового дослідження, замість репродукції існуючого знання стали створювати нове знання. Це привело до того, що студенти перестали бути простими слухачами на лекціях, а стали активними її учасниками.

Безумовно, що до широкого впровадження такої методики мають бути готові не тільки студенти, а й викладачі, тому цей досвід рекомендується застосовувати з обережністю. Водночас не можна не відзначити позитивні результати, отримані університетом: значне зростання наукових публікацій студентів, організація міжнародних студентських конференцій (із міжнародним реферуванням робіт), підвищення рівня університетських наукових досліджень.

Реалізація нової стратегії є дуже важливим напрямом роботи університетів. У цьому контексті важливо розглянути успішний перехід до нової методики викладання з погляду адміністративного або інституційного підходу. Зокрема, в одному з провідних університетів світу – Берлінському університеті імені Гумбольдта (Берлін, Німеччина), що за рейтингом «Таймс» входить до першої сотні найкращих закладів світу, була створена так звана Болонська лабораторія спеціально для контролю за впровадженням прогресивної методики у всьому ЗВО.

Ураховуючи величину університету, така лабораторія стала координатором запровадження нової методики у структурних підрозділах, вона розробляє та впроваджує нові форми навчання. Необхідність цього підрозділу викликана не тільки значними розмірами університету, а й суттєвою децентралізацією управління, що виключає однаковий підхід «зверху–вниз». Звичайно, велика відмінність між дисциплінами, лекторами ускладнює домовленості про однакові принципи викладання. До того ж, більша частина викладачів займається, передусім, дослідженнями, що зменшує їх вільний час для розгляду та опанування нових методів викладання. Керування лабораторії здійснюється одним із віце-президентів університету, що усуває багато проблем, пов'язаних із підпорядкуванням структурних підрозділів, упровадженням пілотних проектів тощо.

Перший етап роботи лабораторії був пов'язаний із визначенням основних принципів майбутньої стратегії. Було визначено **такі акції:**

1. Навчання є більшим, ніж сума його частин. Одночасне знання двох різних дисциплін є більшим, ніж окреме знання цих двох дисциплін через наявність міждисциплінарних зв'язків. Таким чином, для максимізації знань необхідно максимізувати опанування студентами міждисциплінарних зв'язків.
2. У «суспільстві знань», знання мають бути такими, щоб сьогоднішні студенти були в змозі впоратися з викликами майбутнього. Це означає, що при закінченні університету знання можуть застаріти, але навички самостійної роботи та методи досліджень використовуватимуться студентами й надалі.
3. Вища освіта має готувати студентів для прийняття принципових рішень і суджень не тільки у своїх галузях знань, але і поза її межами. Інакше кажучи, завданням вищої освіти є розвиток не тільки фахівців, але і відповідальних громадян.

Унаслідок цього були сформульовані основні **принципи нової методики навчання:**

1. Студенти є відповідальними, мотивованими та дисциплінованими. Вони добре підготовлені в гуманістичному сенсі цього слова, вони прагнуть отримати необхідні навички для подальшої роботи.
2. Необхідно стимулювати забезпечення освіти для студентів з метою розвитку свого розуміння світу, заснованого на принципах і методах наукової думки. Слід дозволити студентам застосовувати ці методи для кожного завдання, що вони мають вирішити, незалежно від їхньої спеціалізації.

Нинішня система навчання не може задовольняти ці принципи, оскільки, на думку студентів-бакалаврів, освітні програми суттєво спеціалізовані, фрагментовані та надто жорсткі, у магістратурі студентам не вистачає вивчення міждисциплінарних зв'язків, на рівні PhD студенти скаржаться на фрагментацію курсів, відсутність підтримки й орієнтації. Однак жорсткість освітніх програм пояснюється викладачами, оскільки, на їхню думку, студенти насправді не мотивовані, вони недисципліновані і не знають про свої обов'язки, вони не готові до досліджень ні в їхніх відповідних галузях, ні в гуманістичному сенсі цього слова. Останнім часом суттєво критикується утилітарне розуміння студентами освіти, які не отримують ґрунтовні знання, а тільки збирають відповідні кредити ECTS.

Погляди викладачів підтверджує і статистика. Наприклад, у Віденському університеті (Австрія) лише близько однієї третини першокурсників складає всі необхідні іспити, третина складає кілька, але не всі необхідні іспити, а одна третина студентів зазвичай не з'являється на іспити першого семестру. Серед магістрантів 60 % працюють понад 20 годин на тиждень, з цієї причини вони приходять невідготовленими до занять. 3-поміж студентів педагогічних спеціальностей до випуску доходять лише близько 20 % від початкового складу. І тільки близько 40 % докторантів активно продовжують свої дослідження і проекти²².

22

Луговий В., Ставицький А. Модернізація вищої освіти по-європейськи // Пед. газета. – 2012. – Листоп. (№ 11). – С. 4.

Проблеми

- Студенти хочуть більшої академічної свободи, але не можуть працювати відповідно до очікувань професури щодо незалежності, дисципліни та мотивації.
- Студенти зазвичай намагаються обійти Болонську систему і не готові виконувати наявні освітні програми, вони хочуть більшої автономії та вибору дисциплін.
- Студенти виступають за вільний доступ до університетів, тоді як професура сумнівається, що в умовах необмеженого доступу до навчання можна досягти якісної освіти

Витрачання бюджетних коштів, за які утримуються університети, є неефективним, оскільки існуючим станом справ незадоволені студенти, викладачі, роботодавці, а отже, все суспільство загалом. Необхідно робити кроки з реформування існуючої системи.

В Університеті Берліна вирішили визначити нову роль студентів (табл. 5).

Таблиця 5

Відмінність між більшістю університетів та університетом м. Берліна

Більшість університетів	Університет Берліна
Студенти є клієнтами, які хочуть спожити продукт університету під назвою «знання»	Студенти є частиною наукової спільноти
Викладач дає послідовність тем, теорем і правил, які демонструються з відповідним набором прикладів, а домашні завдання зазвичай є повторенням завдань, аналогічних розглянутим	Знання передають шляхом спілкування
Розвиваються наперед задані навички студентів	Здійснюється всебічний розвиток навичок студентів
Студенти вміють повторювати відомі методи	У студентів розвиваються навички критичного мислення, письма, говоріння, читання
Випускники мають твердий багаж знань	Випускники можуть постійно розширювати свої знання у своїй фаховій області
Індивідуалізм у навчанні	Побудова відносин стає результатом контакту студента з викладачами за межами класної кімнати, навички командної роботи
Під час навчання студенти розуміють академічні висновки, отримують навички і компетентності для їх відповідних областей шляхом канонічного навчання	Під час навчання студенти розуміють логіку академічних міркувань, вони не тільки здобувають навички і компетентності для їх відповідних областей шляхом канонічного навчання, вони також повинні зрозуміти, чому дослідники прийшли до таких висновків, чим ці способи міркування відрізняються від інших
Практика чи стажування відбувається за межами університету	Студентам має надатися можливість інтеграції теорії і практики з метою поширення знань і надання допомоги в дослідженнях самого університету

Трициклова система навчання має бути чітко диференційована за компетентностями та навичкам і / або результатам навчання. Зокрема у бакалавратурі здійснюється навчання, засноване на дослідженні; у магістратурі – навчання, зосереджене на дослідженні; в аспірантурі – проводиться чисте дослідження (рис. 2).

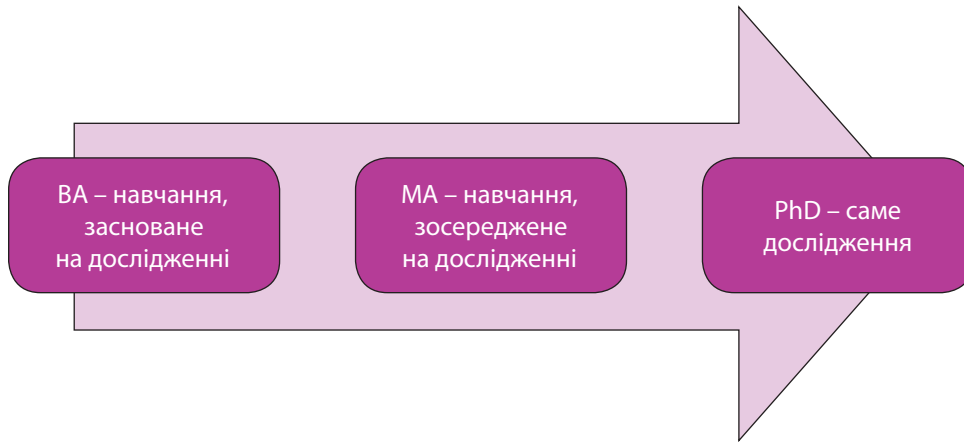

Рис. 2. Трициклова система навчання, заснованого на дослідженнях

Очевидно, що створення такої нової системи викладання має бути ретельно підготовленим. Недостатнє розуміння стратегії переходу на нову методика може породити купу проблем. Наведемо лише кілька найбільш очевидних:

1. Інтеграція досліджень у навчальні плани має враховувати обмеження в часі. Швидко внести якісні зміни вкрай важко, а тому процес переходу може суттєво затягнутися.
2. Існують об'єктивні труднощі при порівнянні досвіду одного дослідження з іншим через варіативність дисциплін, студентів та їхніх наставників на факультеті, що не дає змоги їх справедливо оцінювати.
3. Дослідження мають бути цікавими, розв'язуваними та актуальними, а це означає, що викладачі щороку мають робити оновлення тем досліджень, брати активну участь у дослідженнях, їх верифікації та оприлюдненні. Проведення досліджень не має розглядатися як професійний процес, який студенти-бакалаври не можуть собі дозволити. **Хибним має стати уявлення, що дослідження не для всіх, особливо на початковому університетському рівні.**
4. Можлива інертність у переході до нової системи певних вчених, адже викладачі мають бути активними дослідниками, і це має підтверджуватися щороку.
5. На інституціональному рівні важливо здійснити структурні зміни, зокрема пов'язані з розвитком дослідницького потенціалу й освітніх програм. Для цього важливо використовувати різні механізми: спільні програми, спільні університетські мережі тощо. Але очевидно, що без політичної волі керівництва університету здійснити такі зміни неможливо. В Університеті Берліна таке рішення було прийнято, воно жорстко виконувалося особливо щодо молодих учених, що за декілька років сформувало критичну масу викладачів, які проводили заняття за новою методикою. Після цього процес переходу відбувався набагато легше, на сьогодні вже понад 95 % викладачів цього Університету використовують сучасні підходи до викладання.

Реалізація інновацій в освітньому процесі університетів України

Українські фахівці також намагаються впроваджувати освітні інновації. Наприклад, у Київському університеті імені Бориса Грінченка²³ розпочався проект із впровадження в освітній процес навчання, заснованого на дослідженні. Метою проекту є розроблення та апробація програми з формування та розвитку готовності викладачів до здійснення навчання, заснованого на дослідженнях.

23

Київський університет імені Бориса Грінченка. – URL: <http://kubg.edu.ua>

В Університеті було проведено соціологічне дослідження серед викладачів, яке засвідчило, що:

- майже 74 % респондентів вважають необхідним запроваджувати нові підходи до навчання (зокрема, навчання, засноване на дослідженнях);
- 23,8 % не мають однозначної думки;
- проти запровадження були лише 2,3 %.

Понад 70 % усіх учасників зазначили, що навчання, заснованому на дослідженнях, притаманні такі риси:

- навчання проводиться на основі спеціально визначених дослідницьких питань;
- наявність реального академічного дослідження;
- матеріал не подається готовим, а задається лише напрям пошуку на основі розглянутих раніше питань.

Майже 71 % викладачів готові змінюватися для впровадження нової технології, однак значна частина респондентів бачить певні загрози. Зокрема:

- 64 % – відзначають невмотивованість студентів;
- 59,6 % – значні витрати часу на підготовку до впровадження нової технології;
- 53,1 % – мають сумніви щодо практичного застосування методики;
- 46,9 % – неналежне матеріальне заохочення;
- 39,6 % – недостатність інформації про нову технологію;
- 17,9 % – власну інерцію та невпевненість у своїх силах;
- 11,3 % – невпевнені у доцільності нових методів.

У процесі реалізації навчання, заснованого на дослідженнях, передбачається, що студенти мають бути відповідальними, вмотивованими, дисциплінованими, зорієнтованими на вирішення проблем. В Університеті з цим готові погодитися 53 % учасників опитування, не мають однозначної відповіді – 28,3 %, а не погоджуються з цим 18,3 %.

Загалом результати опитування засвідчили: якщо у керівництва є бажання, то технологія буде впроваджена. Протягом року відповідна команда провела серію тренінгів для викладачів, а з 1 вересня 2017 р. всі освітні програми затверджувалися лише при використанні нової методики. Таким чином, достатня мотивація керівництва може швидко впровадити відповідні зміни.

Серед перших результатів проекту можна відзначити внесення змін до робочих навчальних планів: низка споріднених і взаємопов'язаних навчальних дисциплін, які викладаються представниками різних кафедр, поєднані в одну інтегровану навчальну дисципліну. Дисципліни, що увійшли до складу новоутвореної навчальної дисципліни стали модулями, що логічно доповнюють один одного, поглиблюють знання студентів із фаху, сприяють запровадженню елементів досліджень в освітній процес. Таким чином, цей проект сприяв не тільки ліпшому структуруванню робочих планів, а й поширенню горизонтальної комунікації між викладачами, збільшенню ефективності їхньої роботи.

Практичні завдання

«Реформа магістратури»

1. Значною проблемою українських університетів є незацікавленість студентів у навчанні, особливо у магістратурі. Практика свідчить, що середній рівень закінчення магістратури в Україні перевищує 98 %, що практично гарантує отримання диплома будь-якому студенту. В таких умовах студенти втрачають такі важливі аспекти освіти, як: змагальність у навчанні, командна робота, соціальна комунікація тощо, що не формує заявлені в освітніх програмах компетентності. Запропонуйте мінімум 5 різних реформ, які б могли усунути цю проблему.

Шаблон для виконання

№	Реформа	Загрози її впровадження
1		
2		
3		
4		
5		

«Термінологічна плутанина»

1. Багато викладачів плутають терміни «проблемно-орієнтоване навчання» та «навчання, засноване на дослідженнях». Визначте сутність різних аспектів цих типів навчання та віднесіть їх до певної категорії.

Шаблон для виконання

Проблемно-орієнтоване навчання	Аспект	Навчання, засноване на дослідженнях
	Аналіз праці відомого науковця	
	Демонстрація розв'язку задачі	
	Презентація лекційного матеріалу у жартівливій формі	
	Чітко визначена проблема для розв'язання	
	Нечітко поставлене завдання	
	Міждисциплінарне дослідження	
	Перевірка знань студентів за допомогою комп'ютерного тесту з однією правильною відповіддю	
	Чітка структура лекцій	

«Активність студентів»

1. Поміркуйте, наскільки активними є студенти на Ваших заняттях. Як Ви можете змінити Ваш курс, щоб упровадити навчання, засноване на дослідженнях. Чи потрібно Вам для цього змінювати навчальні плани? Чи відрізнятимуться здобуті студентами компетентності від поточного стилю викладання? Що саме Вам потрібно, щоб повністю запровадити дану методику на Вашій спеціалізації / спеціальності?

Шаблон для виконання

Запропонована зміна	Як має вплинути зміна на студентів?	Які загрози для навчального процесу від змін?	Що треба зробити?

«Методичне забезпечення освітнього процесу»

1. Згідно з поточними вимогами методичне забезпечення освітнього процесу в університеті обов'язково включає велику кількість матеріалів. Визначте, наскільки доцільним є існування паперового чи електронного варіанта кожного з матеріалів, указанного у шаблоні. Які загрози для інноваційної роботи викладачів несуть ці вимоги.

Шаблон для виконання

Назва	Доцільність існування	Обґрунтування загроз для інноваційної роботи викладача
1. Навчально-методична документація зі спеціальності, освітньої програми, спеціалізації:		
■ стандарти вищої освіти		
■ освітня (освітньо-професійна чи освітньо-наукова) програма		
■ навчальні та робочі навчальні плани		
2. Навчально-організаційні документи деканату і кафедр		
3. Навчально-методична документація з кожної навчальної дисципліни – комплекс навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни:		
■ навчальна програма дисципліни		
■ робоча програма навчальної дисципліни (РНП)		
■ навчально-методичний комплекс (НМК)		
■ підручники і навчальні посібники		

Продовження шаблону

Назва	Доцільність існування	Обґрунтування загроз для інноваційної роботи викладача
■ конспекти лекцій із дисципліни		
■ хрестоматії		
■ інші навчально-методичні видання, включаючи практикуми, тренінги, збірники кейсів		
■ комплекс контрольних робіт (ККР) для визначення залишкових знань із відповідної дисципліни, завдань для обов'язкових контрольних робіт		
■ навчально-методичні матеріали		
■ екзаменаційні білети		
■ інші матеріали		
4. Засоби діагностики для поточного, рубіжного та семестрового контролю		
5. Рейтингові системи оцінювання результатів навчання студентів		
6. Підручники і навчальні посібники		
7. Інструктивно-методичні матеріали до семінарських, практичних і лабораторних занять		
8. Індивідуальні завдання для самостійної роботи студентів із навчальних дисциплін		
9. Методичні матеріали для студентів з питань самостійного опрацювання фахової літератури, написання курсових робіт і дипломних проектів (робіт), а також:		
■ індивідуальні сайти викладачів		
■ онлайн-курси		

Список рекомендованих джерел

1. *Healey, M.* Developing Institutional Strategies for Research Based Education: Practical Examples. – 2012.
2. *Healey, M.* Linking research and teaching exploring disciplinary spaces and the role of inquiry-based learning // *Reshaping the university: new relationships between research, scholarship and teaching.* Maidenhead: McGraw-Hill/Open University Press, 2003. – P. 30–42.
3. *University Autonomy in Europe I. Exploratory study / by Thomas Estermann & Terhi Nokkala.* – EUA, 2009. – 45 p. – URL: <http://eua.be/publications/eua-reports-studies-and-occasional-papers.aspx>
4. Автономія та врядування у вищій освіті : збірник наукових праць / Автор. колектив: О. П. Воробйова, К. О. Жданова, І. Б. Зарубінська, С. А. Калашнікова, О. І. Козієвська, І. О. Линьова, В. І. Луговий, О. М. Слюсаренко, Ж. В. Таланова / За ред. С. А. Калашнікової, В. І. Лугового, Ж. В. Таланової. – К., 2014. – 236 с. – URL: http://ihed.org.ua/images/biblioteka/zbirnik_Avtonomiya-ta-vraduv-Vish-osv_IVO-NAPN-2014-236s.pdf
5. *Ставицький А. В.* Розвиток вищої освіти, заснованої на дослідженнях // *Вища освіта України*, 2013. – № 3 (додаток 2). – С. 27–30.

Calaguas, Glenn M. Teacher effectiveness scale in higher education: Development and psychometric properties // International Journal of Research Studies in Education. – 2013, April, Volume 2 Number 2, 3–20.

Тема 3. Підвищення ефективності викладача на засадах лідерства

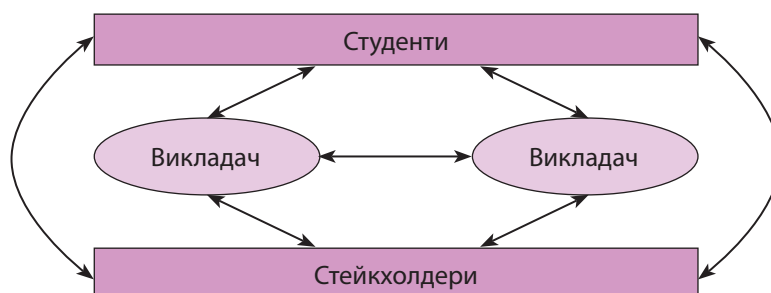
Теоретичний матеріал

Роль викладача у забезпеченні якості освіти

Упровадження нових технологій у повсякденне життя спричинило значні зміни у людській поведінці, суттєво змінюючи їхні смаки, переваги та способи прийняття рішень. Сучасне покоління молоді значно відрізняється від попередніх способами отримання та засвоєння інформації, її обробки та використання. Дійсно, якщо ще 30–50 років тому для здійснення власної трудової діяльності слід було мати багаж знань, то на сьогодні інформацію можна знайти завжди в мережі Інтернет, а тому наявність певних знань перестає бути конкурентною перевагою для ринку праці.

Важливим стає не отримання інформації, а її обробка, вміння критично мислити, передавати агреговану інформацію іншим особам. Це означає, що **сучасні студенти змушені розвивати ті навички, які не були важливими для студентів минулих поколінь**. Відповідно, мають змінюватися засоби та методи навчання, які будуть здатні адекватно реагувати на зміну ринків освіти та праці.

Важливою частиною таких змін мають стати викладачі, які повинні пристосуватися до нових викликів. З одного боку, вони мають трансформувати процес навчання, розвивати співпрацю між викладачами і студентами, а також між самими студентами при розробленні проектів, спрямованих на створення нових знань. З іншого боку, має відбуватися співпраця між викладачами, студентами та експертами поза межами аудиторій завдяки освітнім спільнотам. Провідну роль при цьому мають відігравати засоби комунікації. Нарешті, важливою частиною розвитку має стати наявність горизонтальних зв'язків у комунікації між самими викладачами для підвищення їх конкурентоспроможності. Водночас слід констатувати, що більшість викладачів, студентів і керівників університетів України не готові до відповідних змін, що гальмує загальне реформування освітньої галузі.

Як зазначалося вище, якість освіти починається з викладача. Саме його позиція, його роль у освітньому процесі, можливості для залучення студентів до найкращих практик, пов'язаних із дисципліною, визначають зацікавленість студентів, їхню мотивацію, бажання вибору ЗВО загалом.

Розвиток концепції оцінювання ефективності викладачів можна розділити на шість блоків елементів²⁴ (табл. 6).

Кожен із розглянутих елементів є необхідним для успішної викладацької діяльності та комунікації зі студентами. Тому дуже важливим у цьому контексті є підбір викладачів для університету.

Водночас одне з ключових питань – оцінка рівня компетентності викладачів, яка у нормативних документах урегульована лише рамково, за обмеженим переліком формальних ознак, більшість з яких, до того ж, характеризує (якісно та кількісно) рівень наукових досліджень, тоді як якість викладання переважно описується критеріями, що не підлягають вимірюванню.

Елементи оцінювання ефективності викладача

Фактор ефективності викладача	Опис
Персональність ²⁵	Цей параметр визначає основні особисті характеристики викладача: доброту, дбайливість, активність, передбачуваність, мудрість, стабільність, раціональність, ентузіазм, творчість, харизматичність, почуття гумору, турботу про успіхи учнів тощо
Фаховість у предметній області ²⁶	Цей фактор включає, наскільки викладач добре розбирається у своїй дисципліні, наскільки гарно підготовлює заняття, має можливість викладати кілька дисциплін
Відносини зі студентами ²⁷	Це визначає, наскільки гармонійні у викладача відносини зі студентами, як викладач розвиває потенціал студентів
Професійна компетентність ²⁸	Цей фактор визначає, наскільки викладач відданий праці, дотримується етичних стандартів, чесний і справедливий
Викладацький стиль ²⁹	Цей параметр визначає, наскільки викладач зданий добре та просто пояснювати складний матеріал, змінювати стиль викладання за потреби, використовувати різні стратегії навчання, ефективно використовувати навчальне обладнання, заохочувати задавати питання, дискусії, розвивати почуття відповідальності серед студентів тощо
Стиль управління аудиторією ³⁰	Цей чинник акцентує увагу на підтримці студентів на виконанні завдань, моделюванні позитивної поведінки, дотриманні дисципліни, створенні безпечного освітнього середовища

З цієї причини під час прийняття рішень щодо фахової придатності претендента на посаду викладача домінуючою (якщо не єдиною) є оцінка наукової діяльності, що не завжди корелює з компетентностями гарного викладача.

Недостатня робота зі створення корпоративної культури, прозорих правил гри серед інших чинників пояснюється недоліками комунікації всередині ЗВО. Хоча ця проблема і формувалася досить довгий період часу, вирішувати її мають саме викладачі, які повинні започаткувати різні рівні комунікації.

Дуже важливими є горизонтальні комунікаційні зв'язки, які дають можливість визначати вимоги роботодавців, експертного середовища, проблеми з навчальними планами всередині ЗВО. Не менш важливою є двостороння вертикальна комунікація між викладачами та студентами, яка має суттєво змінити роль лекцій в освітньому процесі, модифікувати роль викладача від носія інформації до так званого тьютора чи фасилітатора, який лише допомагає у вирішенні різних запитів студентів.

Важливо

В університетах необхідно ввести нові критерії, які б засвідчували, що особи, залучені до викладацької роботи, мають відповідну кваліфікацію та здатні отримувати й генерувати нові знання, адаптувати їх до сучасних умов і вимог, мають необхідні вміння і досвід для того, щоб ефективно передавати студентам свої знання і розуміння предмета в різних ситуаціях навчання

Проблеми комунікації

Комунікація є поєднанням двох важливих компонентів: активне слухання й продукування власних думок та інформації для співрозмовника. При цьому майже неможливо відразу підібрати правильний стиль спілкування з різними групами осіб, а тому комунікація є складним двостороннім процесом, який вимагає проведення кількох ітерацій для досягнення поставленої мети.

Стиль спілкування кожної людини є унікальним поєднанням власних природних навичок і навичок, отриманих у результаті попереднього досвіду. Особа може стати кращою у комунікації, якщо навчиться адаптувати свій стиль для успішного спілкування залежно від сутності інформації, наявного середовища та ролі обміну думками.

25

Restubog, S. L. D. Factors related to student ratings on teacher effectiveness // *Philippine Journal of Educational Measurement*, №9, 2009.

26

Magno, C., Sembrano, J. The role of teacher efficacy and characteristics on teaching effectiveness, performance, and use of learner-centered practices // *The Asia Pacific-Education Researcher*, 16 (1), 2007 – P. 73–90.

27

Bustos-Orosa, M. A. Inquiring into Filipino teachers' conceptions of good teaching: A qualitative research study // *The Asia-Pacific Education Researcher*, 17 (2), 2008. – P. 157–171. – URL: <http://dx.doi.org/10.3860/taper.v17i2.729>

28

Lacang, A. A. Competencies and characteristics of effective teachers // *Kinaadman*, 18 (1), 2007. – P. 136–137.

29

Malikow, M. Effective teacher study // *National Forum of Teacher Education Journal – Electronic*, 16 (3), 2006. – P. 1–9.

30

Minor, L. C. Preservice teachers' educational beliefs and their perceptions of characteristics of effective teachers // *The Journal of Educational Research*, 96 (2), 2002. – P. 116–127. – URL: <http://dx.doi.org/10.1080/00220670209598798>

31

Effective communication. Communication Skills. – URL: <http://www.free-management-ebooks.com>

Таким чином, ефективна комунікація залежить від здатності розуміти відношення іншої людини або групи осіб. Дуже важливо вміти вчасно змінювати свій стиль спілкування, щоб задовольнити потреби цільової групи на основі їхніх емоцій у процесі спілкування. Вчені виділяють чотири основні типи реакцій на різні комунікативні стратегії³¹: пасивний; пасивний агресивний; агресивний; асертивний (табл. 7).

Таблиця 7

Реакції на комунікативну стратегію

Тип реакції	Опис
Пасивний	<p>Описує осіб, які прагнуть зберігати мовчання та сприймати погляди і думки інших людей, навіть якщо вони не згодні з ними.</p> <p>З одного боку, такий стиль може бути пов'язаний або з незацікавленістю певної особи в отриманні інформації. Наприклад, досить велика кількість студентів приходить на лекції та семінари лише заради присутності, а не реального отримання нових знань.</p> <p>З іншого боку, особам може не вистачати певних знань або досвіду, щоб відстоювати свої погляди або брати участь у дискусії.</p> <p>Такі особи характеризуються покірною поведінкою, малослівні, відзначають інших людей, намагаються завжди погодитися з чияюсь думкою, уникають зорового контакту, погляд направлений униз, тіло намагаються зробити меншим, сутуляться</p>
Пасивний агресивний	<p>Цей тип також досить часто зустрічається в освітньому процесі.</p> <p>Ці люди використовують мову тіла або тон голосу, щоб отримати контроль над людьми або ситуаціями. Наприклад, вони можуть використовувати сарказм, щоб маніпулювати обговоренням або цінністю отриманої інформації.</p> <p>При цьому досить важливо для лектора відновити контроль розмови і створити більш позитивну й ефективну атмосферу для передачі власної інформації. Для таких осіб характерні риси попереднього та наступного стилів</p>
Агресивний	<p>Якщо швидко не уникнути такої руйнівної та деструктивної поведінки студентів, то це призведе до фактичного провалу комунікації, за яким людина не слухає і не визнає думку іншої особи в інформаційному обміні.</p> <p>Характерною ознакою такої поведінки є висловлювання своїх поглядів у беззаперечній манері з активним використанням зневажливої або загрозливої мови тіла. Вони вважають, що завжди мають рацію, перевагу над іншими, в тому числі і над лектором, а тому намагаються переривати оратора. Їхні дії пояснюються впевненістю в тому, що все має бути зроблено за їхнім сценарієм незалежно від позиції інших осіб. Таку поведінку легко розпізнати, оскільки вони мають вузькі неемоційні вічі, намагаються позиційно збільшити власне тіло, розправити плечі, використовують для впевненості пальці, іноді зводячи їх у кулаки</p>
Асертивний	<p>Цей тип зв'язку створює атмосферу чесних і відкритих комунікацій, де люди мають можливість висловлювати свої переконання і погляди. Таке ставлення спонукає людей відчувати себе комфортно, самовиразитися, тому що вони знають: їхні думки слухатимуть і поважатимуть, навіть якщо з ними не згодні. У цьому полягає перевага стилю, адже можливо досягати мети передачі інформації без зниження рівня довіри з боку оточуючих</p>

Важливо

Перші три типи у своїй поведінці використовують сценарій «Перемога–поразка», чітко визначаючи сторону, якій надається роль невдахи. Зокрема, при пасивному стилі такою стороною є сама особа, яка заздалегідь віддає перевагу іншій особі. При агресивному стилі перемога належить вже самій особі, а поразка – опоненту. При пасивно-агресивному стилі, зазвичай, обидві сторони отримують поразку, оскільки не можуть отримати повне задоволення від обміну інформації. Лише четвертий тип налаштований на сценарій «Перемога–перемога», за яким обидві сторони діалогу можуть отримати вигоди від обміну

Ураховуючи, що перший тип поведінки спостерігається у близько 60–75 % студентів, другий – у 5–15 %, третій – у 10–15 %, четвертий – у близько 10 %, **створюється очевидний дисбаланс між бажаним і реальним рівнем комунікації**. Зокрема, викладачу доводиться боротися з агресивною поведінкою близько 20 % осіб. Очевидно, що успішна комунікація дуже залежатиме від ступеня підготовленості та налаштування самих студентів³².

Також важливим моментом є зниження агресивності певної частини студентів. Для цього у освітньому процесі необхідно використовувати весь можливий потенціал технічних засобів. Дійсно, агресивний тип комунікації виникає внаслідок незадоволення результатами освітнього процесу. Це може бути викликано як слабкою підготовкою лектора, так і занадто високими очікуваннями студента.

Усі розуміють, що **кінцевою метою сучасної освіти має стати не завантаження студента фактами і теоріями, а його навчання думати та генерувати нові ідеї**. Єдиний вихід із даної ситуації – це впровадження студентоцентрованого навчання, згідно з яким освітній процес має максимально відповідати бажанням і потребам студентів. Дійсно, якщо студент має можливість самостійного вибору курсів на основі аналізу можливих компетентностей, які будуть отримані внаслідок його опанування, то він не обиратиме ті курси, які не сприяють його особистісному розвитку, а отже, буде зацікавлений у вивченні відповідної дисципліни. На жаль, цей підхід не вирішує проблеми пасивного стилю комунікації, який притаманний більшості студентів.

Основною причиною є, звичайно, відсутність чіткої перспективи у студента після завершення університету. Суспільна думка, досвід друзів та родичів указує йому на те, що з високою імовірністю він не знайде роботу за спеціальністю, на ринку праці його знання не будуть конкурентними і йому доведеться перенавчатися на майбутній можливій роботі. Також він бачить достатньо пасивну роль викладачів у сучасному університеті: більшість із них не займається саморозвитком, не демонструє достатніх навичок комунікації як усередині університетів, так і в експертному середовищі. Усе це створює ауру апатії та пасивного відношення значної частини студентської спільноти. Доводиться констатувати, що сучасна вища освіта потрапила у замкнуте коло (рис. 3).

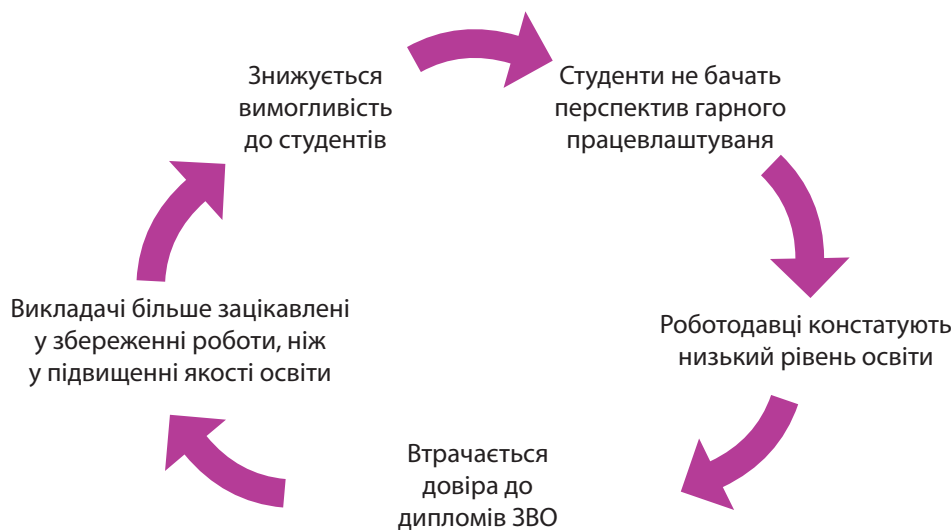

Рис. 3. Замкнуте коло вітчизняної вищої освіти

Важливо У всі важкі часи саме університетська спільнота відіграла роль рушійної сили для реформ, а тому саме з викладачів має розпочатися важливий етап структурних змін

Викладачі мають переглянути роль комунікації усередині ЗВО. По-перше, має змінитися комунікація викладачів та роботодавців. Викладачі мають почути думки, що саме потрібно на ринку праці. Роботодавці постійно подають сигнали про те,

32

Ставицький А. В., Ставицька Т. Є. Актуальні проблеми сучасної комунікації в системі вищої освіти України // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – № 2 (304). – Том 2. – 2016 р. – С. 44–50.

33

Ставицький А. В. Економічні передумови підвищення якості вищої освіти в Україні // Вища освіта України. – 2016, №4 (додаток 2). – С. 57–61.

що вони шукають у випускниках і своїх майбутніх співробітниках уміння висловлювати свої думки письмово, переконливо говорити, ефективно аналізувати інформацію, працювати у складі різних груп, а також розуміти конкурентне середовище глобальних знань. Проте досі більшість викладачів орієнтується на пряму передачу інформації про власний предмет. Тому виходом із ситуації має стати суттєве перероблення освітніх програм і навчальних планів, у яких буде значно скорочено кількість лекцій, а збільшено частку практичних занять, видозмінено форми навчання, які залучатимуть пасивну більшість студентів до постійного обґрунтованого висловлення власних думок у різних ситуаціях.

По-друге, має змінитися комунікація між самими викладачами. Нині значна частина їх спілкування не стосується безпосередньо їхніх предметів викладання, структури освітньої програми. Нові виклики вимагають такої комунікації, особливо в частині повторення матеріалів різних курсів, їх укрупнення, кращої організації освітньої програми.

По-третє, має змінитися роль комунікації між викладачами та студентами, де основний акцент слід зробити саме на двосторонній організації спілкування. Будь-які дії мають отримувати певний зворотний зв'язок від студентів, частина занять має проводитися за матеріалами запитів студентів.

Слід зазначити, що всі види комунікації мають здійснювати постійно на ітеративній основі, що дасть змогу вийти з описаного вище зачарованого кола.

Важливо

Важлива роль викладача у сучасному освітньому процесі стає визначальною: без його ініціативи, без бажання змінювати передусім себе вища школа приречена на значні конкурентні програші вже у найближчому майбутньому

Таблиця 8

Порівняння параметрів розвитку вищої освіти в Україні та ЄС³³

№	Параметр	ЄС	Україна
1	Менеджмент університетів	Гнучкий до змін ринку праці	Жорстка ієрархія для виконання завдань в умовах обмежених ресурсів
2	Наукові публікації	Слугують рекламі науковця та університету, орієнтація на високу якість та цитування публікації	Виконуються через накази «зверху», орієнтація на кількість публікацій, а не на якість
3	Пошук унікальності	Захист авторських прав з причини їх монетизації, конкуренція результатів	Плагіат і запозичення з причини низької цінності робіт та неможливості їх монетизації
4	Співпраця з бізнесом	Необхідність монетизації результатів вимагає тісної співпраці з бізнесом	Відсутність фінансових чинників робить не ефективною співпрацю з бізнесом
5	Контакти та договори з іншими університетами	На основі взаємної фінансової та маркетингової вигоди	На основі тісних особистих взаємозв'язків
6	Міжособистісні відносини	Ділові, поважні, ініціатива до нових спільних проектів	Повне підпорядкування керівництву, виконання доручень
7	Підготовка студента	Робота в конкурентних умовах	Часто підготовка для базового підприємства
8	Відвідування пар студентами	Отримання додаткової інформації від викладачів	Необхідність отримати бали для здачі екзаменів
9	Розмір модулів	Відносно великий, що гарантує всебічне опанування дисципліни	Дрібні модулі, що гарантує працевлаштування великій кількості викладачів
10	Реалізація проектів	Поліпшення умов для навчання, підвищення конкурентності університету	Реалізація амбіцій чи бажань певної малої групи ентузіастів

Між ситуацією в освітній сфері Європи та України можна побачити суттєву відмінність. Якщо в ЄС основна ставка робиться на результат, який здобуде студент, то в нашій країні – що отримає університет від його навчання. Відповідно за кордоном ми бачимо формування конкурентної культури, а у нас – орієнтацію на кількісні показники, які виключають ініціативність і гнучкість з боку викладачів та адміністрації. У табл. 8 наведено порівняння різноманітних факторів в Україні та ЄС, які визначають основні параметри освітньої парадигми. Як бачимо з наведеної таблиці, основні проблеми підвищення якості вищої освіти в Україні пов'язані передусім із економічними причинами.

Зворотний зв'язок зі студентами

Проведення заходів із забезпечення культури якості, її ефективна підтримка неможливі без свідомої добровільної участі усіх учасників процесу, без урахування їхніх, часто дуже відмінних, поглядів. Це можливо робити за допомогою регулярних опитувань, які дають змогу отримати максимально об'єктивну оцінку суб'єктивного бачення студентами, викладачами, адміністративним і допоміжним персоналом стану справ в університеті загалом, сприйняття / несприйняття, розуміння / нерозуміння ними конкретних рішень і дій, персоналій тощо. При цьому слід гарантувати, що такі опитування проводяться чесно та репрезентативно.

Важливо

Наявність довіри до результатів анкетування формує у студентів відчуття причетності до забезпечення якості освітнього процесу, а отже, є дуже важливим для формування і підтримки взаємних партнерських стосунків

Такі опитування широко застосовуються у світі. Незважаючи на проблеми з об'єктивністю відповідей студентів, вони залишаються важливим аспектом оцінки ефективності викладача. Наприклад, в опитуванні 1410 студентів Університету штату Індіана у США (Університет Пердью Форт-Уейн) вивчався вплив 13 факторів, що можуть визначити ефективність навчання³⁴. Опитування проводилося протягом осені 2009 року та весни 2010 року. Завдяки ньому було визначено чотири найважливіші елементи, що, на думку студентів, мають найбільший вплив на загальну ефективність навчання:

- На першому місці знаходиться фактор «чітке пояснення», тобто викладача має розуміти легко та з першого разу більшість студентів.
- На другому місці розташовується фактор «ефективне використання часу лекції / семінару». Якщо час використовується непродуктивно, то студенти втрачають мотивацію до подальшого відвідування, перестають виконувати самостійну роботу, знижують загальний бал групи.
- На третьому місці розташований фактор «позитивне навколишнє середовище». До цього елемента віднесено, яка атмосфера панує на заняттях, наскільки легко задати викладачу питання та отримати відповідь.
- Нарешті, на четвертому місці знаходиться фактор «стимулюючі матеріали курсу». Не слід плутати ці документи з методичними матеріалами дисципліни, адже тут дуже важливим є цікаві неочікувані студентами питання, які провокуватимуть подальше вивчення дисципліни, її практичне застосування, неочікувані можливості реалізації розглянутих методів.
- Лише на п'ятому місці знаходиться фактор «отримання нових знань», що характерно для сучасного інформаційного світу. Нові знання можна знайти в різних місцях, у різних лекторів, але саме подача матеріалу має основне значення.
- Серед важливих факторів також визначено такі: «комплексний іспит», «чесне та прозоре оцінювання», «доступність викладача для консультацій».
- Інші фактори виявилися незначимими для студентів. Зокрема, не відіграють важливої ролі підготовка аудиторій, мотивування або змушування відвідувати всі заняття, цілі курсу, ентузіазм тощо.

Дослідження засвідчило, що для підвищення якості викладання необхідно збільшувати акцент на перших чотирьох факторів, а отже, розраховувати індекс ефективності викладача на основі цих показників.

34

Otan K. Student Evaluation of Teaching (SET) in Higher Education: How to Use SET More Effectively and Efficiently in Public Affairs Education // Journal of Public Affairs Education 18(3), 531–544.

35

Delaney, J. Students' Perceptions of Effective Teaching in Higher Education. – St. Johns, NL: Distance Education and Learning Technologies, 2010. – 102 p.

36

Marsh, HW, Roche, LA. Making students' evaluations of teaching effectiveness effective: The critical issues of validity, bias, and utility. *Am Psychol.* 1997 Nov; 52(11):1187-1197. doi: 10.1037/0003-066X.52.11.1187.

37

Sarkis, J. Course evaluation validation using data envelopment analysis // *The Accounting Educators' Journal.* 2010; 20:21-32.

38

Annan S. L. An integrative review of student evaluations of teaching: implications for evaluation of nursing faculty // *J Prof Nurs* 2013 Sep-Oct; 29(5):e10-24. doi: 10.1016/j.profnurs.2013.06.004.

39

Результати анонімного анкетування студентів 3-го курсу спеціальності «Облік і аудит». – URL: http://www.andriystav.cc.ua/Downloads/Econometrics/EViews/Quest_Eco_2017_W.pdf

В університеті Ньюфаундленда (Канада) було проведено опитування 17 тис. студентів протягом зимового семестру 2008 року³⁵. Воно визначило дев'ять основних характеристик для успішного викладання:

- 1) повага до студентів;
- 2) гарні знання фахової області;
- 3) доступність викладача;
- 4) привабливість;
- 5) комунікативність;
- 6) організованість;
- 7) чуйність;
- 8) професіоналізм;
- 9) почуття гумору.

Наведені характеристики є спільними для студентів усіх форм навчання: очної, заочної, дистанційної (онлайн-навчання).

Дуже важливо забезпечити також гнучкість опитування студентів після кожного іспиту. Це можна робити за допомогою сучасних комп'ютерних технологій, наприклад, за допомогою системи Google Drive. Прості питання дають змогу зрозуміти відношення студентів до різних аспектів проведеного курсу, до залучених викладачів, викладацьких методик, рівня завдань тощо. За допомогою агрегованої інформації про таке опитування можна робити удосконалення програми дисципліни, знаходити її недоліки та оперативно їх усувати.

Проте досить часто виникає плутанина серед студентів щодо того, що таке «оцінка курсу». Дослідження свідчать, що на оцінювання студентів впливає дуже багато чинників, які визначають оцінку викладача³⁶. Зокрема, ця оцінка залежить від кількості відмінних оцінок, статі викладача, його віку, атмосфери в аудиторії, обов'язковості курсу (обов'язкові курси дають менші оцінки викладача, ніж вибіркові), розміру групи³⁷. Крім того, студенти, які регулярно відвідували лекції, зазвичай оцінюють курс вище, ніж інші особи³⁸.

Важливим елементом формування культури якості є процес оцінювання студентів. Оцінювання результатів навчання на іспиті виявляється дуже суб'єктивним, коректна оцінка є результатом постійного процесу оцінювання протягом семестру. Водночас важливим критерієм має стати система прозорого та зрозумілого оцінювання студентів. Далеко не секрет, що сучасні студенти дуже часто не зацікавлені у якісній роботі на заняттях чи іспитах. Унаслідок цього виникає проблема плагіату, списування, формування бізнесу для здачі різноманітних робіт і складання іспитів. З цієї причини оцінки виставляються часто несправедливо, що ще більше дестимулює студентів якісно навчатися. Тому інформація про об'єктивність оцінювання від студентів дає змогу за необхідності змінити правила та способи виставлення оцінок.

За допомогою комп'ютерних технологій можна створювати звіти про ці опитування за прикладом³⁹ та публікувати їх у мережі Інтернет. Досвід свідчить, що студенти та інші викладачі починають використовувати цей приклад, розробляючи власні анкети. Таким чином, поширення найкращих практик дає змогу значно пришвидшити процес.

Важливо

Для розповсюдження такої практики має проявлятися лідерський потенціал самих викладачів. З одного боку, вони мають усвідомлювати, що такі опитування сприятимуть їх професійному та особистісному розвитку, а отже, підвищувати якість освітнього середовища. Тому дуже важливим є залучення якомога більшої кількості колег до цього процесу. З іншого боку, надання конкретних прикладів, поширення найкращих і прогресивних практик має сприяти легкій адаптації колегами нового досвіду

Такий підхід не тільки дасть змогу більш адекватно оцінювати професійну роботу саме викладача, його зв'язку зі студентами, але й більш ефективно впроваджувати компетентнісний підхід у навчанні, оперативно реагувати на можливі проблеми студентів. Усі наведені кроки мають сприяти одній меті – **формуванню нової культури роботи в університеті, за якої абсолютно всі ланки, всі учасники освітнього процесу будуть зацікавлені у підвищенні якості вищої освіти.**

Практичні завдання

«Зворотний зв'язок від студентів»

1. Поміркуйте, чи готові Ви отримати зворотний анонімний зв'язок від студентів. Чи буде їх думка для Вас визначальною? Визначте переваги та недоліки анонімних опитувань студентів.

Шаблон для виконання

Переваги	Недоліки

«Ідеальний викладач»

1. Оцініть максимально об'єктивно ідеального викладача та свій стиль викладання. Для кожної ознаки поставте оцінку: 3 – якщо, цей фактор обов'язково має бути; 2 – бажано, якщо цей фактор є; 1 – цього фактору немає або не повинно бути. За необхідності допишіть важливі фактори, які пропущені у таблиці.

Шаблон для виконання

№	Фактор	Ідеальний викладач	Ваш стиль викладання
1	доброта до студентів		
2	дбайливість		
3	активність		
4	передбачуваність		
5	мудрість		
6	стабільність		
7	раціональність		
8	ентузіазм		
9	творчість		
10	харизматичність		
11	почуття гумору		

Продовження шаблону

№	Фактор	Ідеальний викладач	Ваш стиль викладання
12	турбота про успіхи учнів		
13	фаховість у предметній області		
14	підготовка занять		
15	міждисциплінарний підхід		
16	гармонійність відносин зі студентами		
17	розвиток потенціалу студентів		
18	професійна відданість		
19	дотримання етичних стандартів		
20	чесність		
21	справедливість		
22	прозоре оцінювання студентів		
23	викладацький стиль		
24	артистизм		
25	використання різних стратегій навчання		
26	ефективне використання навчального обладнання		
27	заохочення дискусій		
28	розвиток почуття відповідальності серед студентів		
29	управління аудиторією		
30	дотримання дисципліни в аудиторії		
31	створення безпечного освітнього середовища		

2. Підрахуйте кількість оцінок у кожному зі стовпчиків. Обговоріть із колегами, наскільки раціонально Ви підійшли до Ваших оцінок.

Шаблон для виконання

Кількість оцінок	Ідеальний викладач	Ваш стиль викладання
3		
2		
1		

«Як подолати незацікавленість студента?»

1. Дуже часто студенти з різних причин не зацікавлені темою заняття. Наприклад, вони можуть вважати, що ці навички їм ніколи не знадобляться у реальному житті. Внаслідок цього вони можуть поводити себе на парі достатньо агресивно. Ця агресія може бути пасивною («сиджу, але не слухаю і займаюся своїми справами»), активною («доводжу лектору, що це нікому не потрібно»), подразливою («задам купу питань, щоб збити з теми заняття») тощо. Обговоріть у групі найкращі способи подолання такої агресії.

Шаблон для виконання

Стиль студента	Причина незацікавленості	Засіб подолання

«Готовність викладачів до змін»

1. Проведіть дискусію в групі на тему, чи готові викладачі Вашого навчального закладу бути лідерами освітніх змін. Дайте відповідь на такі запитання.

№	Запитання	Відповідь
1	Який відсоток викладачів реально поширює найкращі практики серед колег кафедри?	
2	Який відсоток викладачів реально бере участь у міжнародних проектах?	
3	Який відсоток викладачів реально бере участь у спілкуванні зі стейкхолдерами?	
4	Який відсоток викладачів реально впливає на зміни навчальних планів?	
5	Який відсоток викладачів реально модифікує свої навчальні дисципліни кожного року?	
6	Для якого відсотка викладачів досягнення студентів важливіші за власні?	
7	Як були простимульовані викладачі-лідери у Вашому університеті?	
8	Чи збереглася мотивація у викладачів-лідерів?	

«Боротьба з плагіатом»

1. Система якості ЗВО має включати інформаційні блоки, що дають змогу допомогти викладачу у боротьбі з плагіатом студентських робіт. При цьому викладачі мають відіграти важливу роль у запровадженні такої системи, адже саме професорсько-викладацький склад у підсумку несе відповідальність за розроблення освітніх програм, їх запровадження, якість викладання та оцінювання, забезпечення зворотного зв'язку із роботодавцями, випускниками та студентами. Запропонуйте кроки, які потрібно запровадити у Вашому університеті для реального впровадження боротьби з плагіатом.

Шаблон для виконання

Причина плагіату	Засіб для боротьби з плагіатом	Ризики неуспішної боротьби

Список рекомендованих джерел

1. Sarkis, J. Course evaluation validation using data envelopment analysis // The Accounting Educators' Journal. 2010;20:21-32.
2. Delaney, J. Students' Perceptions of Effective Teaching in Higher Education. – St. Johns, NL : Distance Education and Learning Technologies, 2010. – 102 p.
3. Marsh, HW, Roche, LA. Making students' evaluations of teaching effectiveness effective: The critical issues of validity, bias, and utility. Am Psychol. 1997 Nov; 52(11):1187-1197. doi: 10.1037/0003-066X.52.11.1187.
4. Magno, C. The role of teacher efficacy and characteristics on teaching effectiveness, performance, and use of learner-centered practices // The Asia Pacific-Education Researcher, 16 (1), 2007 – P. 73–90.
5. Lacang, A. A. Competencies and characteristics of effective teachers // Kinaadman, 18 (1), 2007. – P. 136–137.

Тест

1. *Студентоцентризований підхід в освіті передбачає (одна правильна відповідь):*
 - максимізацію прибутків університетів;
 - збільшення заробітної плати викладачів;
 - розвиток у студентів самостійності та незалежності, покладаючи на них відповідальність за процес навчання;
 - видання книг щодо ролі викладача в освітньому процесі.
2. *Основне досягнення викладача – це (одна правильна відповідь):*
 - які оцінки отримані на іспиті;
 - що саме вміють і можуть робити його випускники;
 - кількість публікацій у БД Скопус;
 - участь у громадській роботі;
3. *Якість освіти в європейських університетах – це (одна правильна відповідь):*
 - першочергове завдання всіх учасників освітнього процесу;
 - одне із завдань викладачів;
 - бажана умова розвитку;
 - гарантія працевлаштування викладачів.
4. *На сьогодні якість освіти в українських університетах – це (одна правильна відповідь):*
 - першочергове завдання всіх учасників освітнього процесу;
 - одне із завдань викладачів;
 - бажана умова розвитку;
 - гарантія працевлаштування викладачів;
 - одна з вимог законодавства.
5. *В Україні кількість університетів (одна правильна відповідь):*
 - приблизно на оптимальному рівні;
 - значно менша за оптимальний рівень;
 - значно вища за оптимальний рівень;
 - не пов'язана з оптимальним рівнем.
6. *Основна причина того, що вітчизняні університети не зацікавлені у підвищенні якості освіти полягає в тому, що (одна правильна відповідь):*
 - керівництво зволікає із упровадженням нових технологій;
 - керівництву необхідно гарантувати фінансування закладу;
 - немає попиту на освіту нового рівня;
 - існує багато інших нагальних проблем.
7. *Освіта в університеті (одна правильна відповідь):*
 - має відпрацьовуватися роками та викладатися тільки досвідченими викладачами;
 - має постійно змінюватися для підвищення її якості;
 - має змінюватися через 10–15 років після проведення досліджень щодо доцільності таких змін;
 - вже ідеальна і не потребує змін.
8. *Головне завдання викладача (одна правильна відповідь):*
 - передати студенту якомога більше інформації та знань;
 - познайомити студента з якомога більшою кількістю гарних підручників із дисципліни;
 - навчити розв'язувати всі задачі з дисципліни;
 - виробити у студента компетентності.

9. У сучасному суспільстві дослідженнями мають займатися (одна правильна відповідь):

- тільки відомі науковці;
- тільки науковці-початківці, які готують дисертації;
- всі науковці;
- всі люди.

10. Залучення до дослідницьких дискусій – це елемент навчання, при якому (одна правильна відповідь):

- студенти є активними слухачами;
- студенти є учасниками;
- акцент робиться на змісті досліджень;
- акцент робиться на процесі дослідження та проблемах.

11. Узакордонних ЗВО лише від 20 до 45 % студентів завершують навчання, у вітчизняних ЗВО цей показник завжди вищий за 95 %. Основні причини цього полягають у:

- занадто низькій якості освіти європейських університетів;
- занадто високій якості освіти європейських університетів;
- відповідальному ставленню студентів до свого життя в Україні;
- безвідповідальності українських університетів;
- безвідповідальному ставленню студентів до свого життя в Європі;
- відповідальному ставленню студентів до свого життя в Європі;
- боротьбі українських університетів за гроші.

12. Виберіть дії, необхідні для впровадження навчання, заснованого на дослідженнях:

- модифікувати навчальні плани;
- провести перенавчання викладачів;
- змусити студентів відвідувати всі лекції;
- видати закон про обов'язковість нової методики.

13. Оцініть твердження «для найбільш ефективного впровадження навчання, заснованого на дослідженнях, слід проводити заняття виключно з досвідченими науковцями» (одна правильна відповідь):

- твердження правильне;
- твердження неправильне, оскільки неможливо знайти необхідну кількість науковців;
- твердження неправильне, оскільки найкращі науковці не завжди найкращі викладачі;
- твердження неправильне, оскільки дослідження мають робити всі люди.

14. У європейських університетах значна увага приділяється оцінюванню студентів, оскільки (одна правильна відповідь):

- всі інші проблеми вже вирішені;
- неправильне оцінювання дестимулює студентів у навчанні;
- неправильне оцінювання породжує корупцію;
- оцінювання є частиною якості освіти.

15. У сучасному університеті найважливіше завдання викладача (одна правильна відповідь):

- гарно прочитати лекцію, щоб по ній не було запитань;
- написати гарний підручник, у якому є всі відповіді на питання з дисципліни;
- виконувати роль помічника студента у розвитку компетентностей;
- підготувати якомога більше методичних матеріалів із дисципліни.

16. Одна з основних перешкод у підвищенні якості освіти в Україні – це відсутність реальної комунікації між (одна правильна відповідь):

- викладачами та керівництвом;
- викладачами та їхніми колегами;
- викладачами та студентами;
- студентами та керівництвом.

17. Для підвищення якості освіти у сучасному університеті значну роль відіграє (одна правильна відповідь):

- постійні ремонти аудиторій;
- довіра між усіма учасниками;
- нові комп'ютери у навчальних аудиторіях;
- оприлюднені електронні декларації керівництва.

18. Найважливіший аспект для професійного зростання викладача – це (одна правильна відповідь):

- отримання зворотного зв'язку від студентів;
- отримання зворотного зв'язку від колег;
- підвищення заробітної плати;
- подяка від керівництва.

19. Висока якість освіти не передбачає (одна правильна відповідь):

- тільки плагіату студентів;
- тільки плагіату науковців;
- тільки плагіату викладачів;
- усіх форм плагіату.

20. Викладачу найлегше працювати, коли студент демонструє тип реакції на комунікацію (одна правильна відповідь):

- пасивний;
- пасивний агресивний;
- агресивний;
- асертивний.

Орієнтовні теми проектів

Підготуйте презентацію за обраною темою. Під час виступу необхідно продемонструвати набуті знання та навички, представити різні погляди, проаналізувати їх, визначити можливості для вирішення проблем у вашому університеті.

1. Нові методи викладання як засіб боротьби зі студентським плагіатом.
2. Автономія університетів – автономія викладача.
3. Чи може навчання, засноване на дослідженнях, гарантувати заявлені результати навчання?
4. Які засоби викладач має використовувати для поширення найкращих практик?
5. Чому ускладнена наукова комунікація всередині колективу?
6. Формування компетентностей – відповідальність викладача чи студента?
7. Як стимулювати викладача-лідера?
8. Якісна освіта – передумова конкурентного ринку праці.
9. Незацікавленість студента – проблема, виклик чи можливість?
10. Якість освіти очима керівництва університету.

Навчальне видання

Ставицький Андрій
**Роль викладача-лідера
у сучасному університеті**

Навчальний посібник

Літературний редактор *І. Трохлеб*
Комп'ютерне верстання *Н. Карякіної*

Формат 60x84/8. Ум. друк. арк. 4,65. Наклад 300 пр. Зам. 072

ДП «НВЦ «Пріоритети»
01014, м. Київ, вул. Петра Болбочана, 8, корп. 6
тел./факс: 254-51-51

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК №3862 від 18.08.2010

Tempus

Education for
Leadership,
Intelligence and Talent
Encouraging

